

93 Harbi, 1897 Türk Yunan Savaşı ve Balkan Savaşları Ortak Temalı Romanlardaki Karakterlerin Psikolojik Dünyalarına Yansıyan Savaş ve Göç

The Psychological Impact of War and Migration on Characters in Novels Thematically Centered on the Russo-Turkish War of 1877–78, the Greco-Turkish War of 1897, and the Balkan Wars

Mehmet Emin GÖNEN*

Özet: Savaş gerçeği bütün bir insanlığı, toplumları ve bireyleri ilgilendiren dünya tarihinin en trajik ve yıkıcı olaylarından birisidir. Bu gerçek, en başta etkisini insan üzerinde gösterdiği gibi insanı anlatan bütün sanat dallarına da yansır. Güzel sanat dallarından olan ve en başta insanı merkezine alan edebiyat; şiir, tiyatro hikâye, roman, hatıra gibi bütün alt dallarıyla savaşı ve onun getirdiği yıkımları, acıları en açık şekilde konu edinir. Gerçek hayatın fiktif dünyadaki geniş bir izdüşümü olan roman, bir edebiyat alt dalı olarak savaş konusunu her zaman diğer edebi türlerden daha fazla ve derin olarak ele almış bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar gerçek hayatta yaşanan bütün bu olguları ve vermek istediği mesajları iç tahlil, iç diyalog, monolog, diyalog ve bilinç akışı gibi anlatım tekniklerini kullanarak karakterlerin ruh dünyaları ve psikolojileri vasıtasıyla ulaştırır okuruna.

Halk arasında 93 Harbi diye bilinen 1878 Türk Rus savaşı, 1897 Türk Yunan Savaşı, Balkan Savaşları ve 1. Dünya Savaşı son iki asırda Türk milletinin acı şekilde tecrübe ettiği savaşlardır. Çalışmamızın malzemesini teşkil eden bu savaşlardan özellikle 1878 Türk-Rus Savaşı ve Balkan Savaşları çok büyük acı ve yıkıma neden olmuşlardır. Bu savaşların sosyolojik, psikolojik birçok onulmaz sonuçları, üzerinden yüzyıldan fazla zaman geçmesine rağmen hala milletimizin hafızasından silinmemiştir. Bu çalışmada anılan üç savaşı veya ikisini tema olarak işleyen altı romanda savaş ve göçün karakterlerin psikolojik dünyalarına; duygu ve düşüncelerine yansımaları karşılaştırmalı şekilde ele alınıp benzerlik ve farklılıkları gösterilecektir.

Abstract: The reality of war is one of the most tragic and destructive events in world history, affecting all of humanity, societies and individuals. This reality is reflected in all branches of art that depict human beings as well as its effects on human beings in the first place. Literature, which is one of the branches of fine arts and focuses primarily on human beings, deals with war and the destruction and suffering it brings with all its sub-branches such as poetry, theater, stories, novels and memoirs in the clearest way. As a sub-branch of literature, the novel, which is a wide projection of real life in the imaginary world, is a genre that has always dealt with the subject of war more and more deeply than other literary genres. The author conveys all these real-life phenomena and the messages he wants to convey to his readers through the psychological worlds and psychologies of the characters by using narrative techniques such as internal analysis, internal dialogue, monologue, dialogue and stream of consciousness.

The Turkish-Russian War of 1878, popularly known as the 93 War, the Turkish-Greek War of 1897, the Balkan Wars and World War I are among the wars that the Turkish nation has painfully experienced in the last two centuries. Among these wars, which constitute the material of our study, especially the Turkish-Russian War of 1878 and the Balkan Wars caused great pain and destruction. Although more than a century has passed, the sociological and psychological consequences of these wars have not been erased from the memory of our nation. In this study, the reflection of war and migration on the psychological worlds, feelings and thoughts of the characters in six novels that deal with the three aforementioned wars or two of them as themes will be examined comparatively and their similarities and differences will be shown.

Anahtar Kelimeler: Roman, Savaş, Göç, Karakter, Psikoloji

Keywords: Novel, War, Migration, Character, Psychology

* Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin GÖNEN, Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 0000-0001-6262-4589 | megonen@gmail.com

Giriş

Dünya tarih kitabının kara sayfaları olarak adlandırılabilir olan savaşlar, tarihsel süreç içinde yaşanmış en yıkıcı, değiştirici ve yok edici olaylar olarak değerlendirilmektedir. Savaşlar insanoğlunun yeryüzündeki varlığından itibaren ilk kez kardeş kavgasıyla başlamış ve ilerleyen zamanlarda bu kavga çeşitli nedenlerden ötürü kitlesel kavgalara yani savaşlara dönüşmüştür. Yeni yerler edinmek, güç ve hâkimiyet kurmak, petrol ve altına ulaşmak gibi birçok farklı nedenlere dayandırılabilir olan savaşlar, insanlık tarihinin ilk dönemlerinden bugüne kadar insanoğlunu en çok üzen, acılar içinde bırakan, onu yerinden yurdundan edip perişan halde göç ettiren en olumsuz ve en acı olayların başında gelmektedir. Savaş denilen acı gerçeğin sonucu sadece askeri alandaki galibiyet ya da mağlubiyet değildir. Onun asıl istenmeyen trajik sonuçları halkın karşı karşıya kaldığı ölümler, acılar, zulümler, göçler ve sefalettir. Bütün bu yaşanan olumsuzlukların sonucu ise kişilerin ve toplumların uzun yıllar boyunca psikolojilerine yansıyan ve üzerlerinden atamadıkları ağır sarsıntılardır. Bu sarsıntıların edebi eserlerde işlenerek edebiyata yansması ise zamanla savaş edebiyatının doğmasına neden olmuştur. Savaş ve göç teması bilimsel anlamda tarihin konusu olmakla birlikte aynı zamanda edebi eserlerde de kendine büyük ölçüde yer bulan temalardandır. Bu temaların romanlardaki yansımaları, birey ve toplumların psikolojik dünyasını anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Özellikle 93 Harbi denilen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, 1897 Türk-Yunan Savaşı ve Balkan Savaşları, bu bağlamda önemli örnekler sunması açısından ayrı bir yer tutar.

Türk milletini derinden sarsan bu savaşların edebiyatımıza yansması nitelik ve nicelik açısından bakıldığında farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Örneğin (:) Osmanlı'nın son galibiyet aldığı savaş olan Türk Yunan savaşı şair ve yazarlar arasında oldukça sevinçle karşılanmış ve bu savaşı anlatan birçok eser yazılmıştır. Öte yandan birçok toprağımızı ve insanımızı kaybettiğimiz Balkan savaşları hakkında istenilen düzeyde eser verilmemiştir. Bunda da savaşın üç hafta gibi kısa bir süre içinde başlayıp bitmesiyle uğranılan büyük hezimetin ve acının önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Osmanlı Devleti ile Rus ve Avrupa devletleri arasındaki savaşların temelinde gerçekte Şark Meselesi olduğu bilinmektedir. 1815 Viyana Kongresi ile telaffuz edilmeye başlanan Şark Meselesini Fransız Tarihçisi E. Drialut, “Şark meselesini “İslam-Hıristiyan mücadelesi” olarak yorumlarken bir başka Fransız tarihçisi Albert Sorel, “Türkler, Avrupa’ya ayak bastığı günden beri “Şark meselesi zuhur etti”¹ cümlesiyle meseleyi özetler. Türk milletinin tarih boyunca İslamiyet’in koruyuculuğunu ve İslam âleminin liderliğini yapması nedeniyle Avrupalılar için “Şark meselesi” artık bir Türk meselesi haline gelmiştir. Bundan böyle Avrupa’da İslamiyet’le Türklük aynı manada anlaşılmış ve bundan sonraki İslam ve Hıristiyan mücadelesi Şark meselesinin temelini oluşturmuştur.

Batının gizlice planlayıp uyguladığı Şark Meselesi projesinin belli başlı amaçları şöyle özetlenebilir. Balkanlardaki Hıristiyan milletlerin Osmanlı hâkimiyetinden kurtarılması ve bunun için isyanlara teşvik etmek Hristiyanlar için değişim istemek. Bundan dolayı Babıali nezdinde müdahalelerde bulunmak, Türkleri Balkanlardan tamamen atmak, İstanbul’u Türklerden geri almak, gayri Müslüm tebaayla birlikte özellikle Müslüman tebaayı milliyetçilikle kıskırtmak, Anadolu’yu paylaşmak, Türkleri Anadolu’dan çıkarmak².

Şark meselesinin mahiyetine ve onunla yapılmak istenenlere bakıldığında başta doksan üç harbi olmak üzere Balkan savaşları ve Anadolu’nun işgalinin nedenleri ile birebir örtüştüğü görülmektedir. Bütün

¹ Manastırlı Mehmet Rıfat Bey, 93 Harbi Faciası, Haz. Tahsin Yıldırım, (İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2010), 17.

² Manastırlı Mehmet Rıfat Bey, 19.

bu savaşların temelinde Müslüman Türkleri sadece Avrupa ve Balkanlardan atmak değil aynı zamanda Anadolu'dan da çıkarmak gayesi taşıdığı açıkça görülmektedir.

1877- 1878 Türk Rus Savaşı (93 Harbi)

Halk arasında daha çok 93 Harbi olarak anılan bu savaş Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında cereyan eden ve Osmanlı'nın toprak kaybına neden olan büyük bir çatışmadır. Rusya, öteden beri yürüttüğü Panslavizm siyaseti gereği Balkanlarda yaşayan Slav milletlerini Osmanlı'ya karşı kışkırtma faaliyetlerini artırır. Bununla da yetinmez kışkırttığı ve silahla desteklediği bu milletleri isyana teşvik eder. Rusya bu milletler için Osmanlı Devleti'nden çok büyük isteklerde bulunur. Osmanlı'nın bağımsızlığına ve toprak birliğine uymayan bu istekler Osmanlı Devleti tarafından reddedilince Rusya, Osmanlı'ya karşı savaş ilan eder. "24 Nisan 1877'de başlayan harp, daha önce meydana gelen Osmanlı Rus savaşları gibi Tuna ve Doğu Anadolu cephesi olmak üzere iki cephede cereyan eder"³. İki cephedeki başarılı savunmalara rağmen savaş kaybedilir. Bu yenilgiyle "Osmanlı Devleti çok büyük toprak kaybına uğramış, büyük çaptaki iç göçler nedeniyle ülkenin siyasi, toplumsal ve iktisadi düzeninde sıkıntılar başlamıştır"⁴.

Türk Yunan Savaşı

1897 Yunan savaşı Osmanlı Devleti'nin kazandığı son savaştır. Doksan üç harbi mağlubiyetinin verdiği ezikliğin ve yenilmişlik duygusunun henüz ruhlarda hüküm sürdüğü, Mısır, Tunus, Kıbrıs gibi topraklara sömürgeci Avrupa devletlerince birer bahane ile el konulduğu ve devletin bir şey yapamamasının verdiği psikolojik çöküntünün hâkim olduğu bir sırada, kazanılan bu zafer Türk toplumunu sevince boğmuştur"⁵.

Girit'te meydana gelen karışıklıklardan ötürü adayı Yunan Krallığı'na bağlamak için bahaneler üreten Etnik-i Eteryacı Cemiyeti ve Yunan Hükümeti Teselya'da da sınır tecavüzlerine başlar"⁶.

Yunanlıların Girit üzerindeki emellerini bilen Osmanlı Devleti, meseleyi askerî yollarla çözmeye niyetindedir. Büyük devletlerin muhtemel bir harbi önleme girişimleri sonuç vermez. Zira Yunanistan, Girit'e yalnız muhtariyet verilmesini değil, aynı zamanda kendisine bağlanmasını istemektedir. Bu aşamada savaş artık kaçınılmaz olmuştur. Sonunda, 1897 Nisanında Türk-Yunan sınırlarında ilk çarpışmalar başlar. Duruma müdahale eden büyük devletler, sonu ne olursa olsun, kazanan tarafın durumdan istifade edemeyeceğini her iki tarafa da bildirir. Yunanistan bu ihtarı göz önüne almaz ve sınırı ihlâl eder. Bir an önce Makedonya ve Yanya'yı alma niyetindedir. Ancak Yunan kuvvetleri kısa zamanda Osmanlı ordusu tarafından geri püskürtülür. Bu defa da Osmanlı Devleti Yunanistan'a savaş ilan ettiğini açıklar. Ethem Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Yunanlıları rahatça yenip tekrar bütün Teselya'yı ele geçirir. Bu arada Ahmet Hıfzı Paşa da Epir'de Yunan ordusunu bozguna uğratır.

Yunanlılar'ın Teselya, Dömeke ve diğer yerlerde aldığı yenilgi onları mütareke yapmak için Avrupa devletlerine başvurmasına neden olur. Avrupa devletlerinin ve Rusya'nın araya girmesiyle Osmanlı devleti mütarekeyi kabul eder. Daha sonra yapılan barış antlaşmasının (4 Aralık 1897) maddelerine göre Yunanistan tazminat ödemeye mahkum edilir. Girit sadece görünüşte Osmanlı Devletinde kalır. Fakat kan pahasına Yunanlılardan geri alınmış olan Teselya toprakları boşaltılarak Yunanistan'a bırakılır"⁷.

³ TDV Diyanet İslam Ansiklopedisi. C.9, 497-498.

⁴ Genelkurmay Başkanlığı, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini, (Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2004), I.

⁵ Bayram Kodaman, 1897 Türk-Yunan Savaşı (Teselya Tarihi) Bal, (Ankara: Türk Tarihi Kurumu Yayınları, 1993), VIII.

⁶Şener Şükrü Yiğitler, Türk Savaş Edebiyatında Ayrıcalıklı Bir Zafer: 1897 Teselya Savaşı EFD / JFL Edebiyat Fakültesi Dergisi 34/2 (2017): 167-180.

⁷ Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, 1897 Osmanlı-Yunan Harbi, (Ankara Genelkurmay Basımevi, 1965) 262.

Balkan Savaşları

Avrupa devletlerinin Şark meselesi nedeniyle Osmanlı'yı parçalama çabaları ve bu amaçla Balkanlı milletleri desteklemeleri, Rusya'nın da öteden beri Osmanlı toplumundaki Hristiyanların bir bölümünün koruyuculuğunu üstlenerek Panslavizm'in düşüncesini yayması Balkanlardaki karışıklığın nedeni olarak değerlendirilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinde, Bulgarların Balkan milletlerinin temelini oluşturdukları iddiasıyla Rusya ile kurdukları ittifaka güvenerek Osmanlı'ya karşı cephe almaları, bölgede karışıklığı artırır. Bu durum ve devletin zayıflaması, savaşın kaçınılmaz hale gelmesine yol açar. Balkan devletleri Osmanlı'ya Berlin Antlaşması doğrultusunda reform yapılmasını talep eden bir nota verirler. Osmanlı, bu talebi iç işlerine müdahale olarak değerlendirip sert tepki gösterir ve savaş ilan eder. Bunun üzerine müttefik orduları Osmanlı sınırlarına saldırır. Sekiz ay kadar süren 1. Balkan Savaşı Osmanlı Devletinin yenilip büyük ölçüde topraklarını kaybetmesiyle sonuçlanır.⁸

II. Balkan Savaşı ise Balkan müttefiklerinin Osmanlı Devleti'nden aldıkları toprakları kendi aralarında paylaşmaları üzerine aralarında çıkan anlaşmazlıklar yüzünden başlamıştır. Durumu değerlendiren Osmanlı Devleti ileri hareket kararı alır.⁹ Bu hareketle yapılan savaşta Edirne geri alınır. Fakat Edirne'nin tekrar alınmasıyla elde edilen başarı savaşta uğranılan büyük kaybı asla telafi edememiş, Osmanlı Devleti Balkanlardaki hâkimiyetini kaybetmiştir.

Balkan Savaşı Türk tarihinde görülen en ağır trajedilerden biri olarak kayıtlara geçmiştir. Beş yüz elli yıl Osmanlı hâkimiyetinde kalan ve Türkleşen Rumeli toprakları sekiz ay kadar kısa bir süre içinde ne olduğu anlaşılmadan tamamıyla elden gider. Evladı Fatihan topraklarının bu haksız ve acı kaybı Türk tarihine "Balkan Felaketi" ya da "Balkan Acısı" olarak geçer. Bu felaketin sonucunda kaybedilen vatan topraklarının yanı sıra yüzbinlerce Müslüman Türk, vatanında hunharca katledilir, işkenceye tabi tutulur ve yine yüz binlercesi vatanını perişan halde ve büyük üzüntü içinde terk etmek zorunda kalır.

Savaşın Roman Karakterlerinin Psikolojisine Yansıttığı Olumlu Duygular

Vatan İçin Savaşma İsteğinin Doğurduğu Sevinç, Neşe ve Fedakarlık

Yukarıda adı geçen ve bilgi verilen savaşlar ve bu savaşların neden olduğu göç temasını işleyen altı romanı çalışmamıza malzeme olarak seçtik. Bunlar, Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Hüküm Gecesi*, Abdullah Zühü'nün *Şanlı Asker*, Yılmaz Gürbüz'ün *Balkan Acısı*, Ziya Yamaç'ın *Mehmet Balkan Muhaciri* ve Gökhan Gökçe'nin *Rumeli'ye Veda* romanlarıdır. Romanların tespitinde farklı yazar tercihinin yanısıra balkanlarda yaşamış ve bölgeyi iyi bilen yazarların romanlarını seçmeye dikkat ettik.

Türk-Yunan savaşı Osmanlı'nın 1878 Türk-Rus savaşından sonra kazandığı ilk savaştır. Türk kamuoyu ve aydını tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Bu savaşı tema olarak işleyen *Gönüllü*, ve *Şanlı Asker* romanlarında savaş olgusu diğer savaşları işleyen romanların aksine olumlu bir bakışla ele alınmış ve karakterler tarafından kutsanan bir gerçeğe dönüştürülmüştür.

Vatan ve diğer kutsal değerleri korumak için savaşmak isteği duyan roman karakterlerinin psikolojisi neşe, sevinç, fedakârlık, şehitlik arzusu gibi insan ruhunu yücelten ve olumlu yönde besleyen birçok yüksek duygu içindedir. Vatanseverlik, vazife aşkı, şehadet gibi ulvi hedefler romanlarda olumlanan değerler olarak gösterilmiştir. Bunda Osmanlı'nın Yunanı püskürterek savaşı kolay bir şekilde kazanmasının verdiği rahatlık ve sevincin payı da büyüktür. Dolayısıyla savaşta elde edilen galibiyet halkın

⁸ İbrahim Artuç, *Balkan Savaşı*. (İstanbul: Kastaş Yayınları, 1988).

⁹ Salim Aydın, *Balkanların Acı Yüzü –Basın Tarihinde Balkan Savaşları-*, (İstanbul:Yeditepe Yayınevi, 2013), 473.

ve askerin psikolojileri üzerinde olumlu bir tesir meydana getirmiş, kalplerinde sevinç ve övünç duymalarına ve milli duygularının kabarmasına neden olmuştur.

Gönüllü, romanında kuzu kemiği üzerine fal bakmakta usta olan ve baktıkları falların genelde doğru çıkmasıyla tanınan Ömer Neşo, o gün Kahramanoğlu Mehmet Bey'in çiftliğinde bıçak silimi adıyla verilen ziyafette yine bir kuzu kemiği üzerinde fala bakmaktadır. Kendince çok kötü şeyler gördüğünü sofrada yemek yiyenlere söyler. "Arkadaşlar cenk var, Hem de ne cenk? Kemikte pek fena görüyorum"¹⁰. Ömer Neşo'nun bu sözü üzerine kimse fazla etkilenmez çünkü son zamanlarda Yunanlıların azgınlıklarının artması üzerine Osmanlı'nın Yunana karşı savaş ilan edeceğini herkes tahmin etmektedir. Asıl bundan sonra Ömer Neşo'nun söyledikleri orada bulunanların psikolojileri üzerinde olumsuz bir etki meydana getirir. Ömer Neşo sözüne devamla sınırdan bu tarafa ahalinin, kaçtığını, insan, hayvan, kadın, çocuk karmakarışık bir bozgun olacağını söyler. Ömer Neşo sözünü bu şekilde tamamladıktan sonra o sofrada bulunup yemek yemekte olan ve onu dinleyenlerin keyifleri kaçır, morallari bozular. Savaş ve savaşta düşman karşısında bozguna uğrayıp geri kaçmak vatan ve milletini seven bir insanın istemeyeceği ve kabul edemeyeceği kötü bir durumdur. İşte bu yüzden orada bu sözleri dinleyen ve kalplerinde kahramanlık ve cesaret olan bu insanların ruh dünyalarında üzücü bir hal meydana gelir ve psikolojileri olumsuz etkilenir.

Ömer Neşo'nun fala bakarak söylediği bu sözler orada bulunan Recep Köso'nun da canını sıkır. Bunun üzerine Recep Köso ev sahibi Mehmet Bey'den kuzunun nereden alındığını sorar. O da bu zamanda buralarda kuzu olmadığını bu yüzden kuzuyu Yenişehir taraflarından getirttiğini söyleyince Recep Köso rahatlar ve orada bulunanlara dönerek merak etmemelerini Ömer Neşo'nun yorumunun bizim için değil Yunanlılar için geçerli olduğunu ifade ederek uzun açıklamalarda bulunur. Recep Köso'nun bu yorumu üzerine orada bulunanların yüzlerinde ümit ve teselli verici bir tebessüm görülmeye başlar. Keyifleri biraz açılır. Fakat hâlâ psikolojik olarak ilk haberin tesiri altındadırlar. Bir süre sonra başlayan Türk-Yunan savaşı, gönüllü olarak savaşa katılan ve büyük kahramanlıklar göstererek Yunanlıların her şeylerini bırakıp gerisin geriye kaçmalarında çok büyük fedakârlık ve hizmetleri olan Recep Köso'nun yorumladığı şekilde Osmanlıların lehine gelişir ve sonuçlanır.

Ömer Neşo'nun fal yoluyla verdiği bu haberler aslında romanın başkahramanı Recep Köso'nun psikolojisini de olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü o gece Mehmet Bego'nun çiftliğinde kendisi için özel hazırlatılan odada yatağına girdiği zaman zihni Ömer Neşo'nun yaptığı fal yorumuyla meşguldür. Fakat Recep Köso bu tarz fal sözlerine inanacak ve onunla hareket edecek cahil bir kişi değildir. Recep Köso okumuş bir insandır. Rumca bilmektedir. Vilayet gazetesiyle birlikte İstanbul gazetelerine de abone olarak okumaktadır. Ayrıca Rumca çıkan gazeteleri de takip ettiği için siyasetten ve memleketin gidişatından oldukça haberdardır. Bu yüzden Türk-Yunan savaşının adım adım yaklaştığını ve bundan kaçışın olmadığını apaçık görmektedir. Bu nedenle zihni ve psikolojisi geleceği muhtemel olan bu savaşla meşguldür. Savaşın zihnine verdiği bu düşüncelerle yatağına girer fakat çok uzun bir süre uyuyamaz. O arada uyku ile uyanık arasında bir kâbus görür. Bu kâbus gelmesi an meselesi olan Türk Yunan savaşının dehşet verici görüntüleridir. Karmakarışık sesler, at kişnemeleri, bağırın, ağlayan, kaçan, imdat isteyen insanlar. Bu arada eski sevgilisi Rum kızı Filomene'yi görür. Filoneme kendisini ve oğlunu öldürmek isteyen kişiye karşı çılgılık atarak Osmanlılardan "Köso yetiş oğlumu kurtar" şeklinde yardım istemektedir. Recep Köso bunları yarı uykulu halde seyretmektedir. Bir an dehşete kapılır ve sonra yavaş yavaş kendisine gelir.

Savaşı kaybetme ihtimalinin Recep Köso'nun zihin ve ruh dünyasına verdiği olumsuz tesir burada açıkça görülmektedir. Yazar, Recep Köso'nun maruz kaldığı bu zihinsel durumun ne olduğu üzerinde Türk halk inanışlarından ve Avrupalı uzmanlardan örnekler vererek psikanalistik açıklamalara girer. Cin, peri,

¹⁰ Ahmed Mithat, *Gönüllü* haz. Erol Ülgen-Fatih Andı, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000), 20.

cadı hali, kâbus, ağırlık basması, bilinçaltı ve altıncı his konularına açıklık getirmeye çalışır. Romanın sonuna doğru Recep Köso o gece kâbus halinde gördüğü şeylerin aynısını yaşar.

Yunanlılar, Yenişehir'i işgal ettikten sonra Osmanlı Devleti, Yunanistan'a karşı savaş ilan eder. Recep Köso bu savaşa gönüllü olarak katılıp savaşmak ister. Bu isteğini annesi Çelebi Molla'ya açar. Annesi oğlunun bu isteğine karşı bir Müslüman Türk kadınının savaş karşısındaki psikolojisini yansıtır şekilde şöyle cevap verir: "Anlıyorum oğlum, anlıyorum. Üzülme, muharebeye gitmek için ruhsat istediğini anlıyorum. Din ve devlet uğrunda savaş ve çarpışmak erkeklığın şanıdır. Bu yolda her fedakârlığı göze almak vatanseverlik gereğidir. Git oğlum! Hak yardımcın olsun"¹¹.

Bu sözler dine, vatana ve namusa saldıran düşmana karşı girişilen savaşta Müslüman Türk kadınının düşüncesini, duygusunu, zihin alt yapısını ve almış olduğu tavrı göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Recep Köso annesinin bir evlat olarak kendisini din ve vatan için savaşa iftiharla göndermek yönündeki bu sözleri üzerine oldukça sevinir. Bu sevinç gözlerinden okunduğu gibi davranışlarına da yansır. Recep Köso kendi düşünce dünyasında bu savaşa gönüllü katılmayı ve Yunanla savaşmayı üç cihetten şiddetle istemektedir.

Bunlardan birincisi devlete tabi olan vatandaşların devlet savaş çağrısı yaptığı zaman mutlaka bu çağrıya cevap verip gönüllü olarak savaşa katılmak İslam'ın bir emri olduğu cihetidir. Yazar bu sebebi açıklarken sadece Recep Köso gibi her açıdan kendisini yetiştirmiş kişilerin değil, kadın kız, çoluk çocuğun bile bu emre büyük bir istekle karşılık verip gönüllü asker yazılmak istediklerini ve hatta kabul edilmeyenlerin ağlayarak sızlayarak kendilerini ısrarla savaşa gönüllü yazdırdıklarından söz eder. Böylece Osmanlı toplumunun savaş karşısındaki psikolojisini ve duruşunu vurgular.

İkinci neden, başını vermek hasleti yani şehit olmak isteği denebilir. Yazar bu duyguyu herkesin anlayamayacağını ancak yerinden yurdundan edilmiş ve o yerleri Yunanistan'dan geri almak sevdasında olan Recep Köso gibi Yenişehirli ve Tırhalılara mahsus yüksek bir duygu olduğunu söyleyerek bu savaşın onların ruh dünyalarındaki farklı yansımaya ayna tutmaya çalışır.

Üçüncü neden ise Recep Köso'nun kalbine ait olan bir duygudur. O da eski bir sevda meselesidir. Recep Köso, eski sevgilisi Rum kızı Filomene'yi tekrar görmek ve kurtarmak istemektedir. Bundan dolayı bu savaşa gönüllü olarak katılmak onun zihninde ve kalbinde büyük yer tutmuştur. Ahmet Mithat Efendi, *Gönüllü* romanında, savaşa giderken ortaya çıkan ayrılığın mukaddes bir ayrılık olduğunu savunur. "Seferberlik esnasında bu tarz ayrılıkların Osmanlıların kalbinde ortaya çıkardığı tesirler ne müberek ne kutsal şeylerdir"¹² sözleriyle savaşın ve onun meydana getirdiği savaş psikolojisinin Müslüman Osmanlı halkı üzerinde olumlu bir tesir meydana getirdiğini vurgular. Savaşa gidenlerin arkada kalanlardan aldıkları dualar nedeniyle, kalplerinde büyük bir neşe, sevinç ve sürür ile gittiklerini, onları yolcu eden yakınlarının da savaşa asker gönderdikleri için gidenleri kendi Osmanlı ve İslami hamiyetlerine vekil ettikleri için gönülleri oldukça sevinçli ve ferahdır. Yazar, hem savaşa giden hem de onları gönderenlerin gönüllerinde ortaya çıkan bu huzur verici yüksek ve ulvi duygunun ise ancak İslam milletine has olduğunu diğer milletlerde görülmediğini de iddia eder. Ahmet Mithat'a göre savaş, Müslüman Osmanlı toplumu ve fertleri için kötü bir durum değil, bilakis neşe ve şevk veren, insan kalbinin güzel duygularla dolmasına dimağının yüksek düşüncelere bürünmesine sebep olan bir gerçektir.

Yunan ordusunun geri püskürtülüp savaşın kazanılmasından sonra başkarakter Recep Köso memleketi Yenişehir'e doğru giderken Osmanlı'nın elde ettiği bu zaferden büyük bir sevinç duymaktadır. Birkaç gün öncesine kadar şahsı için bin türlü tehlikenin varlığının yanı sıra savaşın neticesinin belirsizliği hakkındaki meraklı düşünceleri gönlünü oldukça sıkıkmaktadır. Fakat şimdiki ruh hali oldukça hoş ve

¹¹ Ahmet Mithat, *Gönüllü*, 142.

¹² Ahmet Mithat *Gönüllü*, 146.

neşelidir. “Çünkü mensubiyetiyle Mübeccel olduğu râyet-i Osmanî ni’met-i galebe ile bir kat daha serfirâz olmuş. Kendisi de sıla-i rahme gidiyor”¹³. Bu galibiyet Recep Köso’nun kalp ve ruh dünyasını mutluluğa gark eder.

Türk-Yunan savaşına gazeteci sıfatıyla katılan Abdullah Zühtü, *Şanlı Asker* adlı romanını sınır boylarında savaş sırasında gördüklerine dayanarak yazar. 1897 Türk-Yunan savaşındaki zaferi adım adım izlemiş ve bütün gözlemlerini gerçek karakterlerle birleştirerek birinci ağızdan anlatarak romanlaştırmıştır. Romanın kahramanı genç subay Raik, çocukluğunu babası ve dedesi gibi asker olmanın ve savaşa katılmanın hayalleriyle geçirmiştir. Askeri okulda okur ve subay olur. Kendisine Yunanlılara karşı yapılacak savaşa katılma emri gelince sevincinden ne yapacağını bilemez. Raik’in annesi ve kız kardeşi de aynı sevinç içindedirler. Özellikle annesi oğlunun o gün büyüdüğünü hisseder. Oğlu savaşa katılacağı için aşırı bir gurur ve sevinç hisseder. Kendisinin büyük bahtiyarlığa kavuştuğunu düşünür. Gözyaşlarına hâkim olamaz. Anlatıcı, anne ve oğlunun bu sevincini diyalog tekniğini kullanarak gösterme metoduyla aktarmayı tercih eder. Bu konuşma esnasında annesi kalbinde ve ruhunda hissettiği sevinci, mutluluğu ve gururu şöyle dile getirir: “Ah baban, sevgili baban sağ olsaydı da bizim bu halimizi görseydi. Evladının muharebeye gönderildiğini bilseydi, kim bilir ne hale gelirdi. Bu pek büyük mürüvvet, pek büyük bir saadetmiş meğer... Ah benim asker evladım, şimdi sen de büyüdün, adam oldun da bu memlekete, bu devlete hizmet edeceksin, haaa? Bana da senin sayende (Gazi anası) diyecekler öyle mi? Allah’ıma bin kere şükür ve hamdolsun”¹⁴.

Fakat Raik’in bölüğüne katılacağı son akşam annesi ve kız kardeşi ayrılığın verdiği büyük bir üzüntü içine girerler. Konuşmakta zorlanıp tikanırlar. Raik o sabah mahallenin kahvesinde mahalleli ile ve özellikle babasının arkadaşları olan ihtiyarlar ile vedalaşırken ihtiyarlar onunla iftihar ettiklerini, onunla gurur duyduklarını söyleyerek Raik’i onura ederler. “Aferin Raik Bey,! İşte bir gün baban da böyle gelmiş, bizimle vedalaşmıştı.... İçimizde senin haline özenmeyen yoktur”¹⁵. Sözleriyle gurur, sevinç, özenti duygusu içindeki psikolojilerini açığa çıkarırlar.

Savaşa giden askerleri yolcu etmeye gelen halk ve asker kfilesi neşe ve sevinç psikolojisi içindedirler. Sanki düğüne gitmektedirler. Çocuklar da askerleri büyük hayranlıkla seyretmektedirler. Raik ve arkadaşları askerlerin bu haline gıpta ile bakarlar. “Koca Türk askerleri... Evet, bunları gören kimse, memleketlerinden çocuğundan ayrılmış demez bunlara. Yüzlerinde, bakınız bunu anlatacak bir üzüntü izi bile yok... Bunlar saygıya ve övülmeye layıktırlar... Aman Raik, şu çocuklara bak, şu çocuklara. Bunlar incelemeye değer bir manzara gösteriyorlar. Hepsi parmaklıklar yanında... Nasıl hayret ve takdir dolu gözlerle askerlere bakıyorlar”¹⁶.

Gardaki halkın bu coşkulu sevinçli hali, askerlere karşı gösterdikleri hürmet, teğmen Raik’i ve trende tanıştığı Yüzbaşı Emced’in psikolojilerini çok etkilemiş, onları yüksek ulvi duygular içinde bırakmıştır. Aralarında geçen konuşmada içinde buldukları duygu halini birbirlerine itiraf ederler.

“Galiba bir kederiniz olmalı..

-Hayır. Aksine kederden değil, sevinçten bu hale geldim. Gördüklerimi unutamıyorum. Duygularıma mağlup olmaktan kendimi alamıyorum.

-Şu Sirkeci’den ayrılırken değil mi?

¹³ Ahmet Mithat, Gönüllü, 185.

¹⁴ Abdullah Zühtü, *Şanlı Asker*, (İstanbul: Ülkü Basımevi, 1966), 14.

¹⁵ Abdullah Zühtü, *Şanlı Asker*, 16.

¹⁶ Abdullah Zühtü, *Şanlı Asker*, 31-32.

-Evet. Hepimiz birbirimizin kardeşi, can kardeşi olduğumuz işte o sırada görüldü"¹⁷.

Bütün subay ve askerlerde bir savaş isteği vardır. Savaşmayı ve düşmanı ezme psikolojisi içine girerler. Yunan askerlerinin eşkıya kılığında Türk sınırındaki köylere saldırımları Türk askerinin savaş iştiağını iyice kamçılar. "Bu hudut meselesi hepimizi şevke ve heyecana getirmişti. Artık harp istekleri bütün subaylarda da, erlerde de büyük bir şevkle uyanmış. Ah, bir kere savaş başlasaydı"¹⁸ cümlesi hepsinin ağzından dökülmektedir.

Savaşın verdiği bu neş'e ve sevinç sadece cepheye giden askerde görülmez aynı zamanda cephe gerisinde onları cepheye büyük bir gururla gönderen asker ailelerinin psikolojisinde de görülür. Onlar da zafer kazanılacağına büyük bir ümitle bakmakta ve onun verdiği sevinci kalplerinde hissetmektedirler. Hatta bu durumu, oğlu üsteğmen Raik'i büyük bir gurur ve metanetle Yunanla yapılacak olan savaşa gönderen annesi Feride Hanım şöyle dile getirir: "Herkeste bir sevinç, büyük bir sevinç var. Büyük Allah herkesin kalbine bir iyilik verdi"¹⁹.

Görüldüğü gibi anlatıcı, Türk-Yunan savaşının roman karakterlerinin ve bütün halkın moral dünyasına ve kalbine verdiği neşe, sevinç ve gurur psikolojisini Raik'in annesi Feride Hanımın ağzından aktararak özetler. Romandaki bütün şahısların savaşa bakışları son derece olumludur. Bu savaş başta romanın başkarakterleri Raik, annesi ve kız kardeşi olmak üzere bütün halkı, askerleri ve asker ailelerini büyük bir heyecana, sevince, iştiağa ve gurura sevk etmiştir.

Şanlı Asker romanındaki karakterlerin savaş hakkındaki düşünce, duygu ve içinde buldukları psikolojileri ile *Gönüllü* romanındaki karakterlerin düşünce, duygu ve psikolojileri arasında büyük benzerlik ve paralellik görülmektedir. *Gönüllü* romanının başkahramanı Recep Köso'nun savaşa karşı hissettiği duygu ve düşünceler ile *Şanlı Asker* romanının başkahramanı Raik'in savaş karşısındaki düşünceleri benzerdir. Her iki karakter savaşa karşı büyük bir iştiağ ve heyecan duymakta ondan geri kalmayı olumsuz ve kabul edilemez bir durum olarak görmektedirler. Diğer yandan annelerinin savaşa katılmalarına izin vermeleri karşısında her iki karakterin psikolojisi ve hissettiği duygu arasında tam bir paralellik vardır. İkisi de bu izin karşısında sevinçten gözyaşlarını tutamazlar. Aynı şekilde Recep Köso'nun annesi Molla Çelebi ve Raik'in annesi Feride Hanım oğullarının savaşa katılma istekleri karşısında derin bir gurur ve sevinç hissetmektedirler. Bu onlar için büyük bir şeref ve övünç kaynağıdır. Oğullarını savaşa gönderirken kalplerinde ayrılığın verdiği geçici bir hüznün ve acı duysalar da bu durum uzun sürmez, tekrar savaşa evlat göndermenin gururu ve sevinci içine girerler.

Vatan ve bayrak için, namus için düşmanla çarpışmak ve onu püskürtmek düşüncesi *Rumeli'ye Veda* romanındaki kahramanın psikolojisinde de görülmektedir. Çanakkale savaşına katılan Ahmet Cemil komutanının konuşmasından etkilenerek ruh dünyasında yüksek ve ulvi duygular hisseder. Artık savaş gözünde vatan için oynanıp kazanılması gereken kutsal bir oyun hükmüne geçer. "Komutanın düşmanın işgal için geldiğini bizlerin de burada şehitlerimizin kanıyla sulanmış bu vatan toprağını korumak için burada olduğumuzu ifade ettiği anlarda yüreğimiz göğsümüzden çıkacak gibi olmuştu. Hepimiz gözü kara bir şehit namzedi olmuştuk. Emir verilse derhal hücumla kalkacak, önümüze ne gelirse ezip geçecek bir ruhi gerilimin içine girmiştik"²⁰. Anlatıcı kahraman ve asker arkadaşları komutanın sözleriyle manevi değerler için büyük bir hamiyet duygusu içine girmişlerdir. Bütün ruh dünyaları ve psikolojileri milletin namusunun, vatanın, dinin, bayrağın kurtulması için fedakârlık duygusuyla ile dolup taşmaktadır.

¹⁷ Abdullah Zühtü, *Şanlı Asker*, 35.

¹⁸ Abdullah Zühtü, *Şanlı Asker*, 58.

¹⁹ Abdullah Zühtü, *Şanlı Asker*, 221.

²⁰ Gökhan Gökçe *Rumeli'ye Veda*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011), 114-115.

Ahmet Cemil'i himayesine alan paşa ağır hasta olarak yattığı yatağında Ahmet Cemil'le memleketin durumunu konuşur. İttihat ve Terakki'nin başında bulunanların yaptıkları yanlışları anlatır. Paşa üzüntülü bir psikoloji içinde olmasına rağmen çok yakında bu milletin yine büyük bir zafer kazanacağı ümidini taşıdığını, memleketin düştüğü bu kötü durumdan kurtulacağına şu sözlerle dile getirir: "Göreceksin bu millet bir destan daha yazacak. Müslüman âleminin şerefini bir kez daha kurtaracak, Çanakkale'de yazdığı tarihin haşiyesini Anadolu'da koyacak"²¹. Anlatıcı, roman karakterinin bu sözleriyle memleketin kötü vaziyetine rağmen orduya olan güvenlerinin tam olduğunu ve bu ordunun ve milletin zaferi kazanacağı ümidi, inancı ve psikolojisi içinde olduğunu vurgular.

Zafer Kazanarak Eskiye Dönme Arzusu

Rumeli'ye Veda romanında Ahmet Cemil, paşayla konuşurken paşa ona ihtimal, Demirhisar ya da Serez'in kaymakamı olacağını ve iki aileye de bakıp mutlu olacağını söyler. Fakat Ahmet Cemil, Balkanların bu işgalden kurtulabilmesinin çok zayıf bir ihtimal olduğunu düşünmektedir. Düşmanı kovup tekrar eski günlere dönebilmeyi çok arzu etmektedir. Düşmanı Balkanlardan kovup denize dökmek, tekrar o vatan toprağına kavuşmak duygusu ve düşüncesi içindedir. Paşanın karşısında iken içinde bulunduğu bu ruh halini kendi kendine iç monolog tekniğiyle şöyle dile getirir: "Ah, mümkün müydü eski güzel günlere dönmek. Memleketin kaderi kaderimiz olmuştu, o kurtulursa biz de kurtulacaktık. Balkan Dağları her türlü komitacılık ve isyan faaliyetlerine öteden beri teşneydi, ama bu sefer düşman boğazımıza çöreklenmişti, onu oradan söküp atmak, sonra Adriyatik Denizine kadar kovalamak; ah görebilecek miydim bu mesut tabloyu?"²².

Aynı duygu ve benzer düşüncelere yine Balkan Savaşı temalı *Balkan Acısı* romanının karakterleri de sahiptir. Bu romandaki karakterlerin de duygusu, görüşü aynıdır. Hiçbir Türk toprağını bırakmak istemez, Balkan Savaşı kaybedilmiş fakat Anadolu'da savaş kazanılmıştır. Herkesin düşüncesi aynıdır. Türk ordusunun yeni bir hamle yapıp Selanik'e kadar gelerek vatanlarını, topraklarını kurtarması kalplerinden geçen tek istektir.

Zafer Kazanma Sevinci

Rumeli'ye Veda romanında ileriye atlama tekniğiyle kurtuluş savaşı anlatılır. Anadolu'dan başlayan mücadele ve hücum belki Balkanlara kadar devam edecektir. Bu düşünce Balkan mazlumu ve muhaciri olan roman karakterlerini ümitlendirir. Yunan Harbi için geri sayım başlamıştır. Bütün bir millet Egeyi işgal etmiş ve zulüm yapan Yunan'a karşı yapılacak büyük taarruzu beklemektedir. Herkes her gece zafer için dua etmektedir. O müjdeli haber bir sabah İstanbul'da duyulur. Büyük hücum Afyon'dan başlamıştır. İstanbul'da herkes sevinçten ne yapacağını bilemez bir psikoloji içinde oradan oraya koşturmaktadır. Hangi millet bir taarruzun başlamasıyla böyle delicesine sevinir. İki yüz yıllık hasretin taşması milletin psikolojisini bu hale getirir. Büyük taarruzun sonucu aynen İstanbul halkının da ümit ettiği gibi olur. Üç hafta içinde Afyon, Kütahya, Uşak, Aydın ve İzmir kurtulur. "Her kurtuluş haberiyle şükür secdelerine kapanıyor, sevinçten bağıra bağıra ağlıyorduk"²³. Yunan, ardında iki yüz bin ölü bırakarak kaçar.

²¹ Gökhan Gökçe, *Rumeli'ye Veda*, 157.

²² Gökhan Gökçe, *Rumeli'ye Veda*, 161.

²³ Gökhan Gökçe, *Rumeli'ye Veda*, 165.

Savaşın ve Vatani Kaybetmenin Ortaya Çıkardığı Olumsuz Duygular

Korku, Hayal Kırıklığı, Ümitsizlik, Keder ve Pişmanlık

Savaş her ne sebeple yapılırsa yapılsın sonucunda genel itibariyle ölüm, sakatlık, mal kaybı ve yıkım vardır. Bu istenmeyen ve hoş olmayan sonuçlar, insanın ruhunda ve kalbinde başta acı olmak üzere korku, ümitsizlik, hayal kırıklığı, pişmanlık gibi travmatik sonuçlar doğuran birçok olumsuz duygunun yaşanmasına neden olur.

Rumeli'ye Veda romanında öncelikli olarak Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı anlatılır. Bunun yanı sıra anlatıcı geriye dönüş tekniğiyle 93 Harbine giderek bu savaşa katılmış roman kişilerinin psikolojilerine de dikkat çeker. Bu savaşlarda halkın çektiği acı ve ıstıraplar, zorunlu göç edişleri ve göç esnasında yaşadıkları akıl almaz zorluklar, çileler gözler önüne serilmiş ve bütün bu acıları yaşayan kahramanların hangi olumsuz duygular içinde oldukları dikkatlere sunulmuştur.

Roman, olayları yaşayan başkahraman Ahmet Cemil'in ağzından hatıra üslubuyla anlatılmaktadır. Selanik'e bağlı Demirhisar doğumlu olan yazar doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği yerleri, evini ailesini yaşam şeklini başından itibaren anlatır. İstanbul'a gelip mülkiyede okumasını, ailesinin Balkan Savaşının içinde kalmasını, kendisinin Çanakkale Savaşına katılıp yaralanmasını ve Kurtuluş Savaşı sonrasında Yunanistan'la yapılan anlaşma gereği nüfus mübadelesi yapılırca bu mübadelede yüzbinlerce Müslüman Türk'ün Balkanlardan Türkiye'ye mecburi olarak göç ederken yaşadıkları tahammülü zor, acı ve ıstırapları oldukça gerçekçi bir üslupla anlatır. Yazar kendisi de olayın kahramanı olarak Demirhisar'a gidip ailesini alır. Çok büyük tehlike, korku, hasret ve meşakkatler içinde Türkiye'ye göç eder ve ailesiyle birlikte kısa zaman önce evlendiği kızın paşa babasının miras bıraktığı Bursa'daki eve yerleşir.

Bu savaşlara katılmış, şahit olmuş ya da cephe gerisinde de olsa etkisini üzerinde hissetmiş olan insanların psikolojik durumları genel itibariyle olumsuzdur. Romanda ilk önce 93 Harbi'nin karakterin üzerindeki psikolojik yansımaya yer verilir. Kahraman anlatıcı, babasının mizacını ve ruhi durumunu anlatırken onun her zaman hüznü olduğunu dile getirir. Bunun sebebini de annesinin ağzından aktarır. "Anam hüznünün sebebinin 93 Harbi olduğunu söylediler. Yirmi yaşında harp görmüş, öldürmüş ve ölümü görmüş bütün gaziler gibi onun da erken kocadığını anlatırdı"²⁴. Roman anlatıcısı Ahmet Cemil'in babası Ahmet, 93 Harbi'ne katılmıştır. Savaşın yenilgiyle sonuçlanması üzerine evine dönen Ahmet suçluluk psikolojisi içinde babasının yüzüne bakamaz. Babasının yenilginin onun suçu olmadığı yolundaki tesellisine rağmen bu yenilginin verdiği üzüntü ve kederi ömrü boyunca unutamaz.

Balkan faciasıyla Edirne başta olmak üzere bütün Rumeli kaybedilmiş, Selanik de elden gitmiştir. İstanbul'da mülkiyede okumakta olan Ahmet Cemil, kılık değiştirerek ablasının düğünü için memleketi Selanik'e bağlı Demirhisar'a gider. Sokaklarda Yunan askerleri vardır. Dedesine, babasına, annesine ve ablasına kavuşur. Yaşadıkları toprakların Osmanlı Devleti'nin elinden çıkıp Yunanistan'a geçmesiyle Yunan zulmü altında kalmaları bu insanların her hallerine, yüzlerine ve psikolojilerine keder, acı ve korku olarak yansımıştır. Anlatıcı kahraman bu acınası vaziyeti üzümlere müşahede eder: "Üç sene zarfında içine düştüğümüz bu feci hâl, mücerretlermiş bir tablo şeklinde karşımda arzı-ı endam ediyordu. Pamuk sakallı, pak yüzlü dedem acıların yüzünde kristalleştiği bir insan olmuş, zavallı babam ayaklarından çok yüreği yaralı bir hasta olup çıkmış, anam üç yılda otuz yıl yaşlanmış, birkaç kendini bilmez densiz dışında herkesin yüzüne ıstırap yapışmıştı"²⁵.

Roman kahramanı Ahmet Cemil, İstanbul Mülkiye'de okurken Birinci Dünya Savaşı patlak verir. Askere çağrılır ve kısa bir talimden sonra Çanakkale cephesine gönderilir. Cepheye gitmeden önce

²⁴ Gökhan Gökçe, *Rumeli'ye Veda*, 13.

²⁵ Gökhan Gökçe, *Rumeli'ye Veda*, 100.

komutanının konuşmasının başında sarf ettiği “siz buraya ölmeye geldiniz” cümlesinin kendisinin ve arkadaşlarının iç dünyalarında yaptığı olumsuz etkiyi şöyle tasvir eder. “Daha ilk cümle kol sırasında dizilmiş olan bizleri, zemheri rüzgârına tutulmuş kuru yapraklar gibi titretmeye yetti. Şehadet düşüncesini içimize sindirmiş olmamıza rağmen, ruhlarımızın derinliklerinde fırtınalar kopmasına sebep oldu. Korkuyor muyduk? Hayır, ölmek düşüncesi kalbimizin derinliklerinde bir sızı oluştursa da bunun sebebi bedenlerimizin bu dünyayı terk edecek olması değil, anamızdan, babamızdan, sevdiklerimizden ayrılacak oluşumuzdu. Bir nevi hasret basmıştı yüreğimizi şimdiden. Biz bu ateş hattına vatanımızı, ırz ve namusumuzun, şerefimizin ayaklar altına alınmasına seyirci kalmamak için gönüllü gelmiştik. Öyleyse bu duygu korku değil, güçlü bir ayrılık düşüncesinin gönüllerimizde tutuşturduğu kederdi”²⁶.

Ahmet Cemil Çanakkale cephesinde bir düşman askeriyle boğuşur ve onu öldürür. Fakat kendisi de yaralanır. Yaralandıktan sonra İstanbul’a döner. Bir zaman sonra kâbuslar görür. Gündüz zamanı da çatışma anını, öldürdüğü askeri ve ailesini düşünür. Ailesinin şimdi büyük acılar içinde olduğunu düşünerek ona karşı yüreğinin en ücra yerinde belli belirsiz bir merhamet kıpırtısının gelip geçtiğini hisseder. Bu savaşa katılmasaydı belki de ölmeyeceği ihtimalini zihninden geçirir. O ara o düşman askerinin kendisini öldürdüğü ihtimalini düşünürken bu kez kendi ailesinin düşeceği durumu zihninden geçirir. Savaştan döndükten sonra kendisine daha önceden kucak açmış ve onu okutmakta olan Paşanın konağında kalır. O arada Paşanın damadı Yüzbaşı Fikret de Çanakkale savaşına katılmış ve Koca Çimentepe’de bir hücum sırasında şehit düşmüştür. Bu haber konakta büyük acıyla karşılanır. Ahmet Cemil’i de çok etkiler, Hem kendisinin savaşa katılıp yaralanması ve hem de tanıdığı Fikret Bey’in şehit düşmesi psikolojisini sarsar. Baskısı altında olduğu duygu ve düşüncelerini iç diyalog tekniğiyle yansıtır. “Yakın zamanda yaşadığım travmalar yüzünden her şey boş görünmeye başlamıştı. Toprağın altında yatanın Fikret yerine ben olabileceğim düşüncesi aklımdan çıkmıyordu. Hiçbir şey bu dünyada ölümden daha gerçek değildi. Zenginlikler, konaklar, halayıklar ve aşklar her şey yalandı. Bu muvakkat dekor, oynamakta olduğumuz piyes bitince toplanacak ve bizler büyük senaryonun bize kalmış boşluklarını ne güzellikle doldurduğumuzun hesabını verecektik”²⁷. Ahmet Cemil, savaş nedeniyle böyle bir psikoloji içine düşmüştür. Ölüm gerçeğiyle yüzleşmiş, acıyı yaşamış, bu durum onun ruh dünyasını etkileyerek insanın dünyada çok değer verdiği şeylerin aslında bir an parlayıp sönen ışıklar gibi geçici olduğu düşüncesine kapılmasına neden olmuştur.

Ahmet Cemil, Giresun’a tayin olduktan bir ay sonra memleketinden uzakta olmasının ve çete savaşlarının neden olduğu ruh haliyle büyük bir ümitsizliğe kapılır. Birçok vatan toprağı elden gitmiş ve memleket kötü bir hale düşmüştür. Bu durum psikolojisini bozar. Selanik’in Demirhisar kazasında bırakıp geldiği ailesinin durumu da onu bu ruh haline iten ayrı bir sebeptir. Onları Yunan’ın, Bulgar’ın ellerine bırakıp gelmiştir. Onlardan her mektup geldikçe hıçkırıklara boğulur ve elinden bir şey gelmemenin verdiği ıstırapla kendi kendini harap eder. İçinde bulunduğu bu ıstıraplı ruh halini ve bu halin nedenlerini kendisi yine iç diyalog yöntemiyle dışarı yansıtır: “Bu hâl bana nereden ve niçin sirayet etmişti. Hayatımın baharında, bedenimin en dinç ve en sağlıklı olduğu çağdaydım ama ruhum derbeder, âdeta yaralı bir hayvan gibi acı çekiyordu. Ailem parya durumuna düşmüştü ve çevremde çocukluğumdan beri aşına olduğum çete savaşları sürüp gidiyordu. Bir yeis bataklığında çırpınıyor, bir ümit ışığı arıyor, tutunacak bir dal hayal ediyordum. Bu hastalıklı ruh haletiyle ıstırap içinde kıvranırdım...”²⁸.

Ahmet Cemil’i Balkanlar’dan getirtip evini açan ve onu Mülkiye’de okutan Paşa hastalanır ve öleceğini anlayınca Ahmet Cemil’e mektup yazarak onu İstanbul’a konağına çağırır. Ona kızını almasını teklif eder. Paşa da vatanın düştüğü bu durumu ve Çanakkale’yi kazandığımız halde türlü hilelerle anlaşma

²⁶ Gökhan Gökçe, Rumeli’ye Veda, 114-115.

²⁷ Gökhan Gökçe, Rumeli’ye Veda, 122-123.

²⁸ Gökhan Gökçe, Rumeli’ye Veda, 147.

masasında alınan kararlar İstanbul'un işgal edilmesini kabullenemez. Bundan dolayı da çok üzgündür. Bu üzüntüsünü Ahmet Cemil'e şöyle ifade eder: "Çanakkale'de bir neslimiz heba oldu. Sen o cehennemden kurtulan nadide bir askersin. Şerefini ispat ettin. Bu millet de şerefini ispat etti. Ama bak ne kadar pahalıya mal oldu. Bu anlaşmayı hak etmedik. Payitahtımızın işgalini, düşman çizmelerinin sokaklarımızda dolaşmasını da hak etmedik"²⁹.

Büyük taarruzun Adriyatik denizine kadar sürmesini her Rumelili gibi bekleyen Ahmet Cemil Mudanya'da mütareke imzalanmasıyla büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Mütareke haberine hiç sevinemez. Hatırına gelmesine bile izin vermediği o korkunç ihtimali yani doğup büyüdüğü yerlerin; ana babasının henüz yaşadığı yerlerin Yunan'a bırakılma ihtimali betini benzini attırır. Üzüntü, korku ve tedirginlik içinde büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Türk ordusunun Mudanya'da mütarekeye ikna edilip Balkanlara gitmesine engel olunmasını ve böylece Balkanların kurtarılamamasına son derece eseflenir. Beklenmeyen bu sonuç hakkında iç âleminde beliren keder, hayal kırıklığı ve çaresizlik gibi duygu ve düşünceleri iç monolog tekniğiyle kendi kendine şöyle dillendirir: "Evet, Anadolu kurtulmuştu ama tepelediğimiz ve ordularının tamamına yakını yok ettiğimiz Yunanistan'da bir milyon Müslüman yaşıyordu. Anaları anam gibi, babaları babam gibi, bacıları bacım gibi, tam on senedir esaret hayatı yaşayan tam bir milyon insan. Onlar ne olacaktı? Koşup oynadığım meralar, suyunda çimdiğim dereler, bereket pınarı Vardar, evler, tarlalar, kasabalar, atalarımızın ebedi istirahatgâhi mezarlıklar ne olacaktı?"³⁰ Ah ne olurdu orduları Anadolu'nun bağrında perişan edilen, son kalıntıları da İzmir'de denize dökülen Rumların üzerine biraz daha gidilseydi. .. Ne büyük hüsrân, ne derin keder"³¹.

Nihayet imzalanan Türk Yunan Nüfus mübadelesi ile 1 Mayıs 1923'ten itibaren Batı Trakya dışındaki Yunanistan topraklarında yerleşmiş Müslümanlar ile İstanbul dışında Türkiye'de yerleşmiş bulunan Ortodoks Hıristiyanların mübadelesinin yapılmasına karar verilir. Bu haberi gazeteden öğrenen Ahmet Cemil üzüntüsünden hıçkırıklara boğulur. Vatanın ebediyen elden gitmesinin belgesi olan bu haberle acı ve üzüntü içine gömülür. Gözünde artık her şey kara bir levhadan ibaret haline gelmiştir. "Artık her şey bitmişti. Bir rüya bitmişti. Hayal sükût etmişti. Kocaman bir gözyaşı damlası mübadeleye ilişkin metnin üzerine düştü. Sonra bir tane daha, bir tane daha... Bakışlarım buğulandı, hıçkırıklarımı tutamadım. Ağlayışımı duyan eşim Müberra telaşa odaya girdi. Elimde yafta gibi duran gazetenin başlığına göz atmasıyla derdimi anladı. Bir annenin ateşler içindeki bebeğine sarılması gibi başımı göğsüne bastırıldı. Şefkatinde bulduğum teselli ile kendime geldiğimde her şey gözüme dışarıdaki bulutlar kadar karanlık göründü"³².

Balkan Savaşını ele alan başka bir roman da *Balkan Acısı*'dir. Romandaki olaylar Küçük Balkan diye adlandırılan bölgede geçer. Bu bölgede yaşayan ve oranın sayılı zengin ailelerinden birinin oğlu olan Doğan Bey'i ailesi öğrenim için İngiltere'ye gönderir. Ancak Doğan Bey, ateşli bir jön Türk olarak yanında sevgilisi İngiliz kızıyla memleketine döner. Doğan oralarda eğitimden ziyade jön Türklerle düşüp kalkmış, zevk ve sefaya dalmıştır. Memleketine döndüğünde çevresindeki insanlarla birlikte her şeyin değiştiğini şaşkınlıkla görür. Yahudi ve Rumlar Selanik'in ticaretini lerine geçirmişler ve Türklere hayat hakkı tanımamaktadırlar. Mallarını satamayan Türk esnaf ve çiftçi ticaretini can çekmektedir. Aydın kesim bu durumun ancak Rum, Bulgar, Sırp ve Yahudilerle işbirliği yaparak meşrutiyeti getirmekle düzeleceğine inanmaktadırlar. Doğan da bu grubun düşüncesini paylaşmaktadır. Doğan Bey ilerleyen günlerde ve aylarda Rum ve Bulgar çetelerinin yaptıkları zulümlere şahit olmaya başlar. Bunların yaptıkları zulümleri gözlemlemek ve tespit etmek için güya Avrupa'dan gönderilen Mezalim Tetkik Heyeti de bütün bu zulümleri görmezden gelir. Doğan bunları görünce gerçekleri anlamaya başlar. Bu arada Balkan Savaşı bir

²⁹ Gökhan Gökçe, Rumeli'ye Veda, 157.

³⁰ Gökhan Gökçe, Rumeli'ye Veda, 166.

³¹ Gökhan Gökçe, Rumeli'ye Veda, 181.

³² Gökhan Gökçe, Rumeli'ye Veda, 172.

anda patlak verir. Doğan savaşa katılır ve bir kolunu kaybederek evine döner. Savaş ne olduğunu anlamadan Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlanır. Romanda canlı savaş sahneleri tasvir edilmemiştir. Bunun yerine cephe gerisindeki yankılarına odaklanılmıştır. Bunun yanı sıra Balkan Savaşının başlamasından çok kısa bir süre önce Sırp, Bulgar ve Rum çetelerinin giriştikleri köy yakmalarına, ev kundaklama, yağmalama ve katliamlara yer verilmiştir.

Balkan Savaşının yenilgisi aydınların yanı sıra halkta da büyük hayal kırıklığı ve psikolojik sarsıntıya sebep olur. Ordunun savaştan geri çekilmesi halkı şaşkına çevirir. Halk bunun sebebini ittihatçılara ve düşmanla işbirliği yapan subaylara yükler. Bu nedenle halkın psikolojisi kötü bir durumdadır. O köylerden birinde yaşayan Mevlüt dayı savaştan kaçan askerin yoluna çıkar. Kel Tahsin Paşa komutasında bulunan ve düşmana bir kurşun dahi atmadan Tahsin Paşanın emriyle geri çekilen bu askerlere nefretle bakar ve Tahsin Paşaya beddualar eder. Askerler ihtiyarı zorla yoldan çekip çalılığın dibine atarlar. İhtiyar oraya oturarak ruhindaki azabı ve kalbinin üzüntülerini yansıtan bu cümleleri bütün halkın adına düşmanla işbirliği yaptığına inandığı Tahsin Paşa'ya haykırır: “Tek bir kurşun attırmadan ordusunu çeken paşa! Allah belanı versin! İhtilas ve rüşvet suçları işleyen bu adamın Abdülhamid Han yüzüne tükürmüştü. Sultan bu namussuzun canını almalı, derisini yüzdürmeliymiş. İttihatçılar bu haine sarıldı. Ah oğul ah mahvolduk. Bir an önce köye inelim. Düşman geliyor. Tedbirimizi alalım. Yunan geliyor. Allah yardımcımız olsun”³³.

Yazar, daha sonra Mevlüt Dayı'nın ağzından olanları köylüye hikâye ettirirken o günün siyasetine ve kapılar arkasında dönen çarpık ilişkilere de dikkat çektirir. “Bir tüfek patlatsalar gam yemezdim bire! Bir densiz paşa orduyu, silahını, topunu bıraktırarak çekiyor. Allah korkusu olmayanlar başta olursa. Abdülhamit Han'ı hal edenler Balkan'ı yağma ettirecekler. Asla bir arada geçinemeyen üç köpeğe antlaşma imkânı verdiler. İttihatçıların cehaletiyle düştüğümüz şu elim durum Abdülhamit Han'ın ne ince siyasetçi olduğunu gösterir”³⁴

Hüküm Gecesi romanında Balkan Savaşının Türk aydını üzerindeki tesiri üzerinde durulur. Gerçek tarihi ve siyasi kişilerin de yer aldığı romanda başkahraman Ahmet Kerim'in psikolojisi üzerinden savaşın etkileri yansıtılır. “Daha ilk hamlede Batı ve Doğu Trakya'dan yorgun asker yığınlarına karışarak İstanbul'a dökülen muhacir aileler aklın almayacağı vahşetlerden söz açıyorlardı. Bunların yanında köy yakmak, kızların ırzına geçmek ve küçük çocukların karınlarına süngü saplamak gibi -her vakit işitilen barbarlıklar- hiç kalıyor; insana bir gulyabani masalı dinliyorum vehmi geliyordu”³⁵.

Türk kamuoyu Balkan Savaşını Nazım Paşanın imzasını taşıyan resmi bir bildirimden öğrenir. Bu sadece bir haberdir. Savaşın etkisi asıl birkaç gün sonra gözle görülmeye başlar. Halk top seslerini duymaya başlar. Anlatıcı bu sesler karşısında korkuya kapılan İstanbul halkının içinde bulunduğu korku psikolojisini Ahmet Kerim'in korkuyla birbirine sokulan koyunlar benzetmesiyle tasvir eder. Devam eden günlerde savaşın hazin görüntüleri iyice ortaya çıkmaya başlar. Neredeyse her gece gelen ve âdeta İstanbul sokaklarına dökülen başları, kolları ve bacakları beyaz sargılı yaralıları gördükçe Ahmet Kerim büyük bir üzüntü duyar. Bir müddet sonra İstanbul sokakları sağlam adamdan çok yaralılar, sakatlar ve koleraya yakalanmış hastalarla dolar.

Ahmet Kerim gazetecilik yapan bir Türk aydını olarak bu savaşın mağlubiyetinde okumuş aydın kesimin büyük payı olduğu düşüncesindedir. İktidarıyla, muhalefetiyle eli kalem tutan gazetecisiyle bütün aydın kesim suçludur ona göre. Bu nedenle Türk aydınları adına kendini suçlu hissetmekte ve pişmanlık duymaktadır. Bu mağlubiyetin sorumluluğu Ahmet Kerim'in psikolojisine pişmanlık, vicdan azabı ve

³³ Yılmaz Gürbüz, *Balkan Acısı*, (İstanbul: Ötügen Yayınları, 1975), 348.

³⁴ Yılmaz Gürbüz, *Balkan Acısı*, 349.

³⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 206.

korku olarak yansır. Anlatıcı yazar, iç konuşma yöntemiyle Ahmet Kerim'in bu yenilgi karşısında içinde duyduğu suçluluk psikolojisini kahramanın dilinden yansıtır. "Ahmet Kerim 'Evet, bunun ötesi ben' im' diyordu. "Kısır kinlerim, kısır hınçlarım, gururlarım, kibirlerim, beyin acılarım, beyin zevklerim, nefsimi düşkünlüklerim, feragat ve fedakârlığa hamiyetsizliğimle Ben'im! Zavallı kahramanlar, zavallı kurbanlar; ey asil Rumeli'nin son müdafileri; sizin her birinize ayrı bir türbe lazımdı. Fakat nankör ve idealsiz bir neslin elinde mübarek cesetlerinize layık görülen son tören işte bundan ibarettir. Bu nesil sizin etleriniz daha çürümeden ne yaptığınızı çoktan unuttu"³⁶.

Ahmet Kerim, bu mağlubiyetin verdiği acı ve kederle ruhunu parçalanmış gibi hissetmektedir.. Memleketin içine düştüğü bu korkunç durumu düzeltemediği için duyduğu utanç, eziklik ve ümitsizlikle derin bir psikolojik sarsıntıya girer. Vatan parçasının elden gitmesini kaldıramaz. Ölüp yok olmak ve böylece kendini vatana kurban etmeyi kurtuluş olarak görür. Anlatıcı, onun ruh halini iç çözümleme yöntemiyle açığa çıkarır. "Mademki Türk milletinin başına çöken belaya karşı koyabilmek gücünün kendisinde bir zerresi yoktu. Şu halde gerekirdi ki, milletin sonu onun sonu olsun. Ahmet Kerimin yakalandığı şey bir çeşit nihilizm idi. Fakat o bu ruh halini bir formüle sokmak ihtiyacı bile duymuyor, yalnız onun tesirlerine, onun nüfuzuna bağlı olmakla kalıyordu"³⁷.

Yazar, Balkan mağlubiyeti nedeniyle Türk halkının psikolojik halini, moral bozukluğunu, acizliğini yine iç çözümleme yöntemiyle Ahmet Kerim'in düşünce ve duygu dünyası üzerinden yansıtır. "Mağlubiyet, Türk milletinin en hayati kuvvetlerini her gün bir parça daha sömürüp emiyordu.. Gerçekten, Ahmet Kerim o vakte kadar Türk zekâsının bu derece söndüğünü, Türk maneviyatının bu derece bozulduğunu, görüş, anlayış, söyleyiş ve işleyiş kabiliyetlerinin bu derece kısırlandığını hiç görmemişti"³⁸. Mağlubiyet, halkı bedbin ve ümitsiz etmiş, bütün moral değerlerini felce uğratmıştır.

Göç

Savaşın ve onun sebep olduğu göçün insan yaşamında acı izler, onulmaz yaralar bıraktığı tarih boyunca şahit olunan gerçeklerdendir. Savaşın tanıkları olarak halk ve asker, savaş ve göçü en korkunç haliyle yaşayanların başında gelmektedir. Bu şekilde meydana gelen göçün olumsuz psikolojik etkilerinin roman karakterleri üzerindeki yansımalarına geçmeden önce bu savaşlarda bulunan askerlerin yaşadığı yüzlerce acı hatıralardan birkaç örnek verilerek savaşın ve onun neden olduğu göçün insan psikolojisini ne denli trajik şekilde vurgulanmaya çalışılacaktır.

Balkan Savaşında gördüklerini 'Balkan Harbi Hatıratı' adıyla yayımlayan deniz Yüzbaşı Üsküdarlı Osman Nuri savaş sırasında Mesudiye zırhlısında görevli bir subaydır. Osman Nuri Balkan savaşlarının görünmeyen ya da az bilinen tarafı olan deniz savaşlarını bizzat yaşamış ve birçok olaya şahit olmuştur. Tekirdağ'ın Bulgar güçleri tarafından işgali üzerine göç etmeye başlayan aç ve perişan haldeki sivil halkın gemiye sevk edilmesini ve gemideki hazin hallerini edebi ve ibretli bir üslupla gözler önüne serer"³⁹.

"Bugün dahi (29 Teşrinievvel) sonu gelmeyen muhacirin seli limandaki On Temmuz ve Gelibolu vapurlarına mütemadiyen akıyordu. Zavallı köylüler, hiç deniz görmedikleri halde canlarını kurtarmak için her türlü vasıtaya lebalep doluyorlardı. Bu vesait içerisinde sökülmüş iskele kazıklarından yapılmış ecel beşiği salları bile vardı. Deniz ortasında çeşit çeşit facialar oluyordu. Mesela bu sabah da bir çığlık koştuk. Küçük bir sandala, çoğu kadın ve çocuk olmak üzere on bir kişi dolmuş, sandalın kıcı su ile beraber olmuştu. İçindekiler korkuyla kimildandıkça ve kış taraftan içeri sular girdikçe can havliyle hep birden haykırıyordu.

³⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hüküm Gecesi, 208-209.

³⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hüküm Gecesi, 238.

³⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hüküm Gecesi, 251.

³⁹ Yüzbaşı Osman Nuri, Balkan Harbi Hatıratı, Haz. Zeynep Kerman, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014) 21.

Nakliye vapurlarında geçen vukuat ise bu fecaati ikmal etmekteydi. Bu gemilerde ekmek değil içilecek su bile yoktu. Halk bir lokma ekmek ve bir yudum su için boğaz boğaza gelecek bir sefalet içindeydi. Zaten daha kasabadayken aç kalanlar nerede ekmek görseler oraya koşuyorlardı. Biçare köylüler ayrıca bu halde de bizar idiler. Yanında bir lokma ekmeği olanlar için onu meydana çıkarmak ne mümkündü! Diğer taraftan kuru tahtalar üzerine bırakılıveren mecruh askerlerimizin altındaki bez parçalarına sahip çıkmak, altlarından çekip almak gibi merhametsizlikler bile oluyordu. Hâlbuki bu mecruhlar, zabitleriyle yan yana harp ederek kasabanın son müdafaasında mecruh düşen fedakâr Mehmetçik'lerdi"⁴⁰.

Türk göç tarihinin en önemli halkalarından birini 1877-1878 göçleri teşkil eder. "Doksanüç Muhcereti" diye tarihimize geçen bu kitle göçleri sadece Türk ordularının Ruslar karşısındaki çözümlüne bağlanamaz. Bu büyük toplumsal ve siyasi hareketin altındaki sosyo-politik ve ideolojik kökenleri de dikkate almak gerekir."⁴¹ Daha sonraki yıllarda Müslüman Türklerin maruz kalacakları Balkan göçlerinin nedenleri de burada aranmalıdır. Balkanlardan yapılan göçler konusunda son yıllarda yayımlanan bir araştırmada, H. Yıldırım Ağanoğlu ilginç sonuçlara ulaşmıştır. Tarih kitaplarının yanı sıra, bu alanda gerçek bir otorite olarak kabul edilen Justine Mc Carty'nin çalışmaları ve arşiv belgelerini de kullanan yazara göre 1911'de Rumeli'deki Müslüman nüfus sayısı 2.315.293 kişidir. Savaş sonrası bu bölgede kalan Müslümanlar ise Yunan, Bulgar ve Yugoslav kaynaklarına göre 870.114 olarak belirlenir. Aradaki fark 1.445.179 kişidir. Bunlardan 812.771 kişisi Türkiye'ye göç etmiş geri kalan 632.408 kişi ise savaş yüzünden hayatını kaybetmiştir. İşte Balkan bozgununun en acı ve en korkunç faturasını bu insanlar canlarıyla ödemiştir."⁴²

Göçün Neden Olduğu Hüzün, Acı, İstirap, Hasret ve Pişmanlık

Göç gerçeği insan psikolojisine hiçbir zaman olumlu olarak yansımamış bilakis acı, ıstırap, keder, hüzün ve hasret gibi olumsuz duyguların kaynağı olmuştur. Romanlarda savaştan dolayı göç etmek durumunda kalan karakterlerin psikolojileri de hayal kırıklığı, üzüntü, yitklik duygusu, hasret, korku, bitkinlik, ümitsizlik gibi birçok olumsuz duygunun tesiri altındadır.

Yunanlıların Yenişehir'e asker çıkarmaya başlamasıyla Recep Köso ve annesi Çelebi Molla da diğer halk gibi oradan göç ederek Serfiçe'ye yerleşirler. Fakat bu göç ediş ve vatandan ayrılış Recep Köso'ya dokunur. Gönüllü olarak savaşa katılıp komutanın emriyle askeri casus vazifesiyle vazifelendirir. Kılık değiştirip düşmandan haber almak için tekrar Yunan'ın işgal ettiği kendi memleketi Yenişehir'e gelir. Kendi mahallesine gittiği zaman Müslüman halkın neredeyse hiç kalmadığını, onların yerine Rum ve Yunanlıların yerleştiğini görür. Bu hazin durum muhacir durumuna düşmüş ve onun acısını yaşayan Recep Köso'nun kalbini parçalar. Yazar, zorla ve mecburiyet altında vatanından, şehrinden ayrılıp göç etmek zorunda kalan bir karakterin içinde bulunduğu negatif psikolojik hali tasvir eder.

1912-1914 Balkan Savaşı sonrası tehciire uğrayan ve bir milyondan fazla Müslüman Türk nüfusun göçüyle sonuçlanan o büyük acının başlangıcı temelde 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'dır. Bu savaşta Osmanlı Devleti yenilir böylece Bulgar halkı bağımsızlığını ilan eder. Türk-Rus savaşının yenilgiyle sonuçlanması üzerine Sırp çetelerinin dehşet verici zulmünden kaçan Balkanlardaki Türk-Müslüman nüfus için artık göç etmekten başka çare kalmaz. Ahali, muhacir olarak yollara düşer. Bu göç aslında ölüme gidişin başka bir adı olur. Çünkü yolculuğun zahmeti dışında bir de yağmacı gayrimüslim çeteler muhacir

⁴⁰ Yüzbaşı Osman Nuri, Balkan Harbi Hatıratı, 26.

⁴¹ Nedim İpek, Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri 1877-1890, (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999), 5.

⁴² Halûk Harun Duman, Balkanlara Veda -Basın ve Edebiyatta Balkan Savaşı (1912-1913) (İstanbul: Duyap Yayıncılık, 2005), 47.

kervanına saldırıp öldürmekte, çalıp çırpılmaktadır. “Bu ölüm kalım savaşı birkaç ay devam etmişti. Yolculuğun çetin şartlarına dayanabilen; komitacıların, eşkıyaların pusularından ve tecavüzlerinden kurtulabilenler Rumeli’de kalan son Osmanlı topraklarına girdiklerinde yüzlerinde ne kurtulmanın sevinci ne de yeniden hayata başlamanın heyecanı okunuyordu. Geride bıraktıkları yüzlerce yıllık ata yadigârı topraklarını terk etmenin, akrabalarını komşularını kurda kuşa yem vermenin, yenilmenin onulmaz hüznü yüreklerine çöreklenmiş, yüzlerine muhacirlik damgasının acı burukluğu yerleşmişti. Kızlar analardan, oğullar babalardan, sevgililer yarıdan, dedeler torundan kopmuş, koskoca Bosna-Hersek, Kosova, Deliorman ahalisi Trakya’ya saçılıp dağılmıştı”⁴³.

Tuna doğumlu ve Silistrelî bir Balkan Göçmeni olan Ziya Yamaç, 93 Harbi sonucu 1890-1900 yılları arasında gerçekleşen bu acı göç hikâyesini ve muhacirlerin Trakya’ya Çorlu bölgesine yerleştirilmesi macerasını *Mehmet Balkan Muhaciri* adıyla romanlaştırır. Romanda Bulgar gençlerinin son zamanlarda yaptıkları azgınlık ve taşkınlıklardan bıkan Balkanlı Müslüman Türk köylüsünün göçe karar vermesiyle köy olarak çıktıkları göç yolculuğunu ve Çorlu yakınlarındaki bir bölgeye yerleştirilip orasını mamur hale getirmeleri anlatır.

Yaşadıkları bölgede yönetim geçici olarak Rus, daha sonra Bulgarların idaresine geçmiştir. Bulgarlar, Müslüman Türklerle savaştan sonra on yıl boyunca genel olarak çok iyi geçinirler. Fakat son zamanlarda kandırılmış Bulgar gençleri Müslüman Türkleri rahatsız etmeye başlar. Evlerini taşlar, çocuklarını bahaneyle döver, hayvanlarına eziyet ederler. Gençlerinin yaptıkları bu azgınlıklardan dolayı Bulgar aileleri de oldukça rahatsızdırlar ve Müslüman komşularına karşı mahcubiyet duymaktadırlar. Bu yüzden Türklerin, evlerine gelip çocuklarının yaptıklarından şikâyet etmeleri üzerine kendi çocuklarını şiddetli şekilde döverler. “Analar babalar komşularının yüzlerine bakamaz oluyor, çocuklar dayak yiyip, böyle şeyler yapmayacaklarını vaat ediyor, lâkin birkaç gün sonra başka bir şey işitiliyordu”⁴⁴.

Bulgar gençlerinin son aylarda yaptıkları bu tahammülü zor davranış ve eziyetler sonunda Türk köylüler artık göç etmeye karar verirler. “Burada yaşanmaz artık, hepimiz cehennemlik olacağız, gidip kismetimizi başka yerlerde arayalım!” sözleriyle bu zulümden kaçmaktan başka çare olmadığına kanat getirirler. Türklerin bu kararını duyan Bulgar komşuları kendilerini tarlada, pazarda, evde bulup “Yapmayın, etmeyin, bunlar ufak işler, gelip geçici şeyler. Burada iyi kötü her şeyiniz var, oraya gidip de yeniden düzen kuruncaya kadar çekeceğiniz sıkıntıyı düşünsenize!”⁴⁵ sözleriyle vazgeçirmeye çalışırlar.

Romana konu olan köydeki yetişkin kadın ve erkekler göç etmenin üzüntüsünü kalplerinde ve zihinlerinde yaşamaktadırlar. Bütün gün göç hazırlıklarıyla geçen koşturmadan sonra gece olup birbirlerine sarıldıkları vakit bile gidecekleri yerlerde nelerle karşılaşacaklarını, barınabilecekleri bir yer bulup bulamayacaklarını düşünerek uykuya geçerler. Bu ruh hali içinde olan köylülere sevinip, sevinmedikleri sorulacak olsaydı, çoğu, omuzlarını silkip, cevap veremezdi.

Gençlere gelince onlar da bilmedik yerler görmenin, güçlülere göğüs germenin heyecanı içindedirler. Burada gönül verip âşık olduğu sevgilileri belki gittikleri yerlerde başkalarına gönül verecek diye belli belirsiz bir korkuya kapılıyorlar sonra bu düşünceyi kafalarından atarak “o da beni seviyor, benden vazgeçemez” diye düşünerek göç olayına âdeta sevinmektedirler.

Yaşlılar ise bu göç meselesine herkesten çok üzülmeaktedirler. Onlar buralarda geçirdikleri acı tatlı günlerini hatırlarlar. Mezarlıklara gömdükleri “toprağa emanet ettikleri bir kıymetli ananın veya babanın,

⁴³ Gökhan Gökçe, Rumeli’ye Veda, 18.

⁴⁴ Ziya Yamaç, Mehmet Balkan Muhaciri, (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2007), 45.

⁴⁵ Ziya Yamaç, Mehmet Balkan Muhaciri, 45.

bir sevgili eşin yahut körpecik yaşta dünyayı terk eden bir evlâdın acısıyla sarsılıyorlar, onları bırakıp gideceklerini düşündükçe bin pişmanlık duyuyorlardı”⁴⁶.

Sonunda hazırlıklarını yapıp göç yoluna düşerler. Yol uzadıkça, zaman ilerledikçe tahmin edilemeyen birçok zorluk baş gösterir. Bu zorunlu seferlerde soğuk, coğrafya, yağmur, çamur temiz su bulmak, öküzlerin yaralanması gibi bin bir zorluk ve tehdit unsuru vardır. “Zifiri karanlıkta ağır ağır ilerliyorlar, çullara sarınarak ısınmaya çalışıyorlardı. Arada sırada yere atlayıp, hayvanların yanı sıra yürüyenler ve biraz kızıştıktan sonra, tekrar arabaya binenler de vardı. Şimdi yürümek araba tepesinde titremekten çok daha akla yatkındı; fakat çamur diz kapaklarına kadar geldiğinden, buna katlanmak kolay değildi”⁴⁷.

Yukarıda alıntıladığımız bölümlerde de görüldüğü gibi göç eden insanın psikolojisi birçok olumsuz duygu içindedir. Göç kafilesi istediği menziline ulaşmak için türlü zorluklarla boğuşurken göçmenler isyan, acı, hasret, korku, gerginlik, bezginlik, yorgunluk, bitkinlik, bedbinlik, pişmanlık ümit, tevekkül gibi farklı duyguların yoğun baskısı altında kalırlar.

Balkan Savaşı ve sebep olduğu göç başından sonuna kadar aklın alamayacağı ve kalpleri parçalayacak derecede bir faciadır. Bütün bir Rumeli canlarını kurtarmak için yangından kaçır gibi zulümden, ölümden kaçmaya çalışır. Köylerden başlayan bu tarifi imkânsız acılarla dolu kaçır ana yollarda birleşerek büyük kalabalıklar halinde önce Selanik’e, sonra başka yollardan da Edirne’ye oradan da İstanbul’a dökülmeye başlar. Savaşın canlarını, namuslarını kurtarmak amacıyla kaçır bu insanların oluşturduğu göç kafileleri bu esnada çok büyük zorluk ve acılarla karşı karşıya kalır. Birçoğu menzile varamadan yollarda ölür.

Türk Devleti ve Yunan arasında yapılan mübadele anlaşmasına göre yüzbinlerce Rumeli Türk’ünün; bu evladı Fatiha’nın, doğup büyüdüğü yerleri istemeyerek acı ve gözyaşları içinde arkalarına baka baka terk edip göç etmek zorunda kalışları *Rumeli’ye Veda* romanında oldukça hazin bir şekilde dile getirilir. Bu göç hadisesi en az savaş kadar ağır şartlarda gerçekleşir. Göç olgusunun muhacirlerin psikolojisi üzerinde oluşturduğu acılar ve travmalar onlarca yıl devam eder.

Selanik başta olmak üzere diğer Rumeli vilayetlerinden gelen on binlerce Balkan Türkü Selanik limanında toplanır. Oradan Türkiye’ye ait olan Seyr-i Sefain şirketine ait vapurlarla Türkiye’nin çeşitli bölgelerine taşınmaya başlanır. Bu taşıma işi aylarca sürmekle birlikte oldukça zahmetlidir. Rumeli’nin çeşitli köy ve kasabalarından Selanik’e kadar gelerek bütün güç ve takatlerini tüketen hasta ve yaşlılardan bazıları gemi yolculuğu esnasında vefat ederler. Bunların cenazelerinin bu sıcaklarda kısa sürede kokacağı ve hastalık yayacağı nedeniyle gemide kefenlenip namazları kılındıktan sonra gemide hazır bulundurulmuş kayalara bağlanıp denize atılır. Romanın anlatıcısı ve başkahramanı Ahmet Cemil, bütün bu hüznü ve acı olayları kaptandan öğrenir. Duyduklarına çok üzülür. Boğazı düğümlenerek bir şey demeden kendi kamarasına çekilir.

Göçün verdiği hazin ruh hali, acı, keder ve ümitsizlik gerek Rumeli Türklerinin psikolojisi üzerinde gerekse Anadolu’yu terk etmek zorunda kalan Rumların psikolojileri üzerinde büyük sarsıntı meydana getirir. İstanbul’da liman oldukça kalabalıktır. Selanik limanından kalkan ve muhacirleri taşıyan vapurlar yolcularını buraya getirir. Bu liman toplanma kampı niteliğindedir. Anadolu’dan “gidecek olanlar yüzlerce yıldır yaşadıkları topraklara veda ediyor olmanın hissiyatıyla nemli gözlerle son kez arkalarına bakıp hatıralarını gözlerinin önüne getiriyor, bir kısmı hiçkırıkların tutamayıp ağlıyordu. Birazdan rıhtıma ayak basacak olanlar ise yanlarında getirdikleri birkaç parça eşya ile yeni yurtlarına merhaba diyeceklerdi.

⁴⁶ Ziya Yamaç, Mehmet Balkan Muhaciri, 48.

⁴⁷ Ziya Yamaç, Mehmet Balkan Muhaciri, 107.

Limandakiler rıhtımda demirlemiş olan gemiye içleri burkularak bakıyor, kendileriyle aynı kaderi paylaşan bu insanlara merhamet etmekten kendilerini alamıyorlardı. Bakışlarda ise sanki hiç geçmeyecek bir derin sancının acı veren ıstırabı vardı”⁴⁸.

Ahmet Cemil, Balkanların elimizden gitmesinden sonra nüfus mübadelesi anlaşmasına göre göç etmek mecburiyetinde kalan Selanik-Demirhisardaki ailesini alıp İstanbul’a getirmek için kılık değiştirip gizlice Selanik’teki baba evine gider. Dedesiyle anne ve babasıyla hasret giderdikten sonra göç üzerinde konuşurlar. Doğup büyüdüleri memleketlerinden ayrılmak zorunda kalmaları hepsinin psikolojisini derinden etkilemiştir. Ahmet Cemil, bu vatan parçasında geçirdiği çok güzel çocukluk yıllarını hafızasından geçirir. O günlerin acı tatlı hatıralarına dalar. İçinde bulunduğu ruh halini iç konuşma tekniğiyle okuyucuya yansıtır. “Hüzünle mutluluk arası karmakarışık duygular gelip toslamıştı yüreğime. Hatıralarımın kuytu köşesinden apansız geliveren o an ile gülümsüyor, artık hayatta olmayan iki insanın hayaliyle hüzne gark oluyordum. Göz pınarlarım dolarken babamın asılan yüzü gözlerimde bulanıklaştı”⁴⁹. Ahmet Cemil bu ruh hali içinde iken babası da farklı bir ruh halinde değildir. O da geçmiş güzel günlerin bitmesinin ve bu vatan parçasından ayrılmak zorunda kalacaklarının verdiği acı ve kederle içinde bulunduğu duygu ve psikolojiyi yavaş yavaş boğuklaşan ses tonuyla şöyle dillendirir: “Hey gidi günler. Çok güzel günlerdi o günler. Ama şimdi bizi bu topraklardan zorla söküp atmak istiyorlar. Hatıralarımızı sevincimizi, hüznümüzü, kederimizi paylaştığımız bu mübarek yerden koparıyorlar. Bilmediğimiz, tanımadığımız, yabancı olduğu bir meçhule sürüklüyorlar”⁵⁰. Ahmet Cemil’in babasının bu kederli ses tonuyla hissettiği duyguları ve ruh halini dillendirmesi hanımını ve babasını telaşlandırıp odaya gelmelerine sebep olur. Baba ve oğulun ne hakkında konuştuklarını öğrenince bu kez Ahmet Cemil’in annesi göç hakkındaki düşüncelerini ve göçün ruh dünyasında yaptığı etkiyi “Ahir ömrümüzde bir de bu muhacirlik çıktı. Esir olmak ölümden beter ama bu muhacirlik de ölüme denk. Yaşamadık mı biz bunları 93 Harbi’nde, kolay mı muhacirlik.” sözleriyle yansıtır. Ahmet Cemil’in annesi daha önce 93 Harbi denilen Türk-Rus savaşında yaşanan zulümlere ve göçlere şahit olduğu için göçün, muhacirliğin ölüm gibi zor olduğunu çok iyi bilmektedir ve bu yüzden çok üzgündür. Kendilerinin de birkaç gün içinde böyle ölüme benzeyen meçhule sürükleneceklerini düşündükçe kalbinde büyük acı ve ıstırap hisseder. Neden göçe zorlandıklarını kabullenemez ve bunu sorgular. Ahmet Cemil de annesine teselli vermek için göç edeceği Türkiye’de çok güzel karşılanacakları ve rahata kavuşacakları hususunda sözler söyler. Fakat annesi bunun hiç de böyle olmayacağını çünkü göç gerçeğinin başıyla sonuyla acı bir durum olduğunu ve insanı çok perişan hallere düşüreceğini tecrübelerine dayanarak şu sözlerle ifade eder: “Evladım biz burada kalalım, Rum eşkıyasının tahakkümünde zir u zeber olalım demiyoruz. Dediğimiz, bu muhacirlik imtihanına neden duçar olduğumuz. Bu imtihana nasıl tahammül edeceğimiz. Keşke buradan ayrılmaya mecbur bırakılmasaydık diyoruz. Hem mesele öyle senin bahsettiğin gibi kolaycacık oluverecek bir şey değil. Kolay mı öyle yollara düşüp yeni yurt aramak, kolay mı yeniden havasını, suyunu seveceğin bir yer bulmak. Toprak hayvan gibidir. Huyunu bileceksin, neyi sever neyi sevmez bileceksin, ona göre muamele edeceksin, yoksa ellerin böğründe kalır”⁵¹. Burada karakter, göç olgusunun sadece bir mekândan diğer mekâna yapılan bir geçiş olmadığını, aslında bir hayat tarzının değişimi; hayat alışkanlıklarının bozulması nedeniyle yaşanılacak büyük zorluklar anlamına geldiğini ifade etmeye çalışır.

Ahmet Cemil’in dedesi de muhacir olacağından dolayı çok üzgündür. Göç etmeye karar vermeden önce evlerini, arazilerini Rum komşularına satacakları ve geliriyle göç edecekleri Türkiye’de bir yer alabilecekleri düşüncesinde olduğu için az da olsa kendi kendini teselli etmektedir. Fakat Rum komşuları bunların birkaç gün içinde mecburen göç etmek zorunda kalacaklarını öğrendiklerinden ve evlerine

⁴⁸ Gökhan Gökçe, Rumeli’ye Veda, 181.

⁴⁹ Gökhan Gökçe, Rumeli’ye Veda, 187.

⁵⁰ Gökhan Gökçe, Rumeli’ye Veda, 187.

⁵¹ Gökhan Gökçe, Rumeli’ye Veda, 189.

Aydın'dan gelecek olan Rumların yerleştirileceğini bildiklerinden arazilerini parayla almak istemezler. Bu tesellisini de kaybeden yaşlı adam göçün acı gerçeğini bütün yönleriyle kalbinde ve ruhunda hisseder. İnekleri, danaları, koyunları, ev ve tarlasını olduğu gibi parasız olarak bırakmak zorunda kalır. Kaybettiği toprağın, evin karşılığını Türkiye'de verseler de aynısı olamayacağını düşünür. Üzülmemesi için kendisine teselli vermeye çalışan torunu Ahmet Cemil'e boğazı düğümlenerek ve gözleri dolarak kalbinde duyduğu üzüntüyle birlikte göçün zihninde uyandırdığı acı gerçekleri ve başına gelecekleri şu oldukça etkileyici cümlelerle yansıtır: "Biz" dedi, "kaybettik. İşin hülasesi budur. Yoksa bu öyle basit bir değiş tokuş değil. Yeni bir dünya kuruluyor. Yeni bir çağ açılıyor. Osmanlı bitti. Artık bu gerçeği kabul etmekten başka çare yok. Burada ne bırakırsam orada onu vereceklermiş, kaybettiğim şerefi kim verecek? Nereye gidersem gideyim adım 'macır' olacak. Yenilip kaybeden insanlar gibi sığınacağız Anadolu'ya, bir gazez görmeyeceğiz belki ama şeref misafiri de sayılmayacağız. Kırkıncı kuşaktan evladı Fatihan olan benim ne işim var suyun öte yakasında. Bizim vatanımız Rumeli. Ben buraya aitim. Bütün hatıralarım, bütün hafızam buraya ait. Ölüm istenmez ama bazen keşke göçüp gitsem de şu zilleti yaşamam diyorum"⁵². Ahmet Cemil'in dedesinin göç düşüncesinin verdiği psikolojiyle bu söyledikleri, göç etmek zorunda kalan ve muhacir sıfatıyla anılan insanın yaşayacağı bütün maddi ve manevi zorlukları, maruz kalacağı psikolojik tramvayı açık şekilde özetler niteliktedir.

Ahmet Cemil ve ailesi, göç kafesiyle Demirhisar'dan Selanik'e kadar olan göç yolculuğunu tamamlayıp gerekli kontrol ve hazırlıklar yapıldıktan sonra Türk Devletinin gönderdiği vapura binerler. Vapur hareket edip Selanik'ten iyice uzaklaşmaya başlayınca bu kez göç gerçeğinin hüznü ve acısı Ahmet Cemil'in ruhunu sarar. O ana dek göç acısını yaşayan ailesinin bütün üyelerine hep teselli veren Ahmet Cemil de artık bir daha vatana dönemeyeceği gerçeğini kalbinin derinliklerinde hisseder ve bu acısını gözyaşlarıyla açığa çıkarır. İçinde bulunduğu psikolojiyi ve vatandan ayrılığın verdiği düşüncelerini şöyle dile getirir: "Ayrılığı ilk kez bu kadar çıplak, bu kadar yakıcı, bu kadar acıtıcı hissetmişim. Bir çılgın olup bu kâbusu parçalamak istiyordum. ... Elimi uzattığım memleket, doğduğum ama ölemediğim topraklar sonsuza kadar uzaklaşıyordu benden. Vapurun arkada bıraktığı köpükten iz gibi hayal oluyordu. Geri dönüş yoktu. Hiç böyle olacağı aklıma gelmemişti. Göğsüm mengeneye kısıtılmış gibi sıkılıyor, boğazım kocaman bir ayva parçası takılmış gibi düğümleniyordu. Sendelemek için sıkı sıkıya tutduğum küpeştede avazım çıktığı kadar bağırarak ağlamaya başladım. Merzifonlu Mustafa Paşa'nın Viyana önünden başlattığı ricat, iki yüz kırk sene sonra bizim için de mukadderat olmuştu"⁵³.

Balkan Acısı romanında da göç gerçeğinin karakterlerin ruh dünyalarına yansımaları ele alınır. Balkan Savaşının kaybedilmesiyle Türkler için âdeta cehenneme dönen Balkanlarda yaşamak imkânı kalmaz artık. Türklerin evlerine, tarlalarına Rumlar tarafından el konulur. Doğan Bey'in babasından kalan çiftliği, tarlaları zapt edilmiştir. Bu arada Türkiye'de yeni hükümet kurulmuş ve Yunanistan'la mübadele antlaşması yapılmıştır. Doğan Bey bunu kahvede iki tane Rum'un köylüyle konuşmalarından öğrenir. Türk köylüsü oldukça üzüntülüdür. Doğan Bey çok derin bir keder içinde evine döner. Bu kötü haberi ailesine vermeden önce eskiden babasının çiftliğinde kâhyalık yapmış olan Şevket Efendi'ye danışmak ister. Eskiden beyler, paşalar gibi bir hayat geçirmiş olan Doğan'ın bu üzüntülü hali ihtiyar hizmetkâra dokunur ve ağlar. Göç hakkında konuşurlar. İhtiyar göç musibetinin kendi ruh haline ve psikolojisine yansımaları şu sözlerle dile getirir: "Ben gitmem, beyim! Ben gitmem, dedi; şu hallere düştük, bir de vatanımızdan mı olalım? Siz gidin ben gitmem." Doğan Bey, Şevket Efendi'nin bu keder dolu sızlanışına karşı o da çaresiz bir psikoloji ile şöyle cevap verir:

⁵² Gökhan Gökçe, Rumeli'ye Veda, 196.

⁵³ Gökhan Gökçe, Rumeli'ye Veda, 235-236.

-Fakat toprağımızı gene elimizden alacaklar nerede kalacağız. Rumların bize yaptıkları mezalimi unuttun mu?"⁵⁴.

Doğan Bey eve geldiğinde ev halkı onun yüzündeki kederi okuyup her şeyi anlar. Böylece bütün ev halkı üzüntüyle matem havasına gömülür. Yunan'ın zulmü altında yaşamak artık imkânsız hale gelmiştir. Sonunda göç etmek mecburiyetinde kalırlar. Bütün Rumeli Türkü gibi onlar da yollara düşer. Mübadele Komisyonu köy köy, kasaba kasaba Türkleri arabalarla Selanik'e gönderir. Herkes yol parasını, araba kirasını kendisi verecektir. Doğan Bey de bütün mallarını, evini, çiftliğini yok pahasına; çocukken yanlarına hizmetçi olarak aldıkları ve çiftliklerini kundaklayarak ortadan kaybolan çingene Yaşar'a satar. Ertesi gün ağlaya ağlaya arabayı yüklerler. Araba hareket eder. Doğan Bey son bir kere acı ve kederle çocukluktan beri avlandığı, at koşturduğu tepelere hasretle bakar.

Selanik'e geldikten bir süre sonra onları Türkiye'ye götürecek vapura bindirilirlir. Fakat burada da başka bir trajikomik zıtlık ve bunun doğurduğu ıstırap vardır. Zulme uğrayıp vatanından göç ettirilen mazlum Müslüman Türk, vapurun en alt katındaki hayvanlarla birlikte pis kokulu ambarlarda yolculuk etmek zorunda kalır. Fakat Yunanla ve Avrupalılarla iş tutup her türlü fitne ile Balkanların işgaline destek veren sebatay seviciler ve "Selanikli Yahudi dönmeler vapurun lüks bölmesinde paralarına para katmak için Türkiye'ye gelirken, fakir Türk köylüsü, gemi ambarında sığınabilmek ve canını kurtarabilmek için anavatana gelmektedir"⁵⁵. Oldukça kötü şartlarda ve acılı geçen bu göçün temel nedeni ise savaşın kaybedilmesi ve vatanın işgal edilmesidir.

Sonuç

Gönüllü romanında savaş düşüncesi roman karakterlerinin psikolojik dünyalarında olumlu bir yere sahiptir. Savaşa katılmak, galibiyet kazanmak bir Müslüman için en yüce bir vazife ve duygu olarak algılanmıştır.

Romanda dine vatana namusa saldıran düşmana karşı gönüllü olarak savaşa katılmak insanın kalbine büyük bir sürur ve sevinç vereceği vurgulanmıştır. Savaş için göze alınan ayrılık da mukaddes bir ayrılıktır. Savaşa gidenlerin arkada kalan sevdiklerinin kendilerine yaptıkları duadan dolayı kalplerinde büyük bir sevinç ve sürur; zihinlerinde büyük bir rahatlık hissettikleri dile getirilir. Romandaki karakterlerin yanı sıra bütün Müslüman Osmanlı toplumu için de savaş korkulacak, kaçılacak kötü bir durum değil bilakis insan kalbinin ve ruhunun yüksek ulvi duygularla dolmasına, dimağının yüksek düşüncelere sahip olmasına neden olan bir gerçek olarak ele alınmıştır. *Gönüllü* ve *Şanlı Asker* romanlarında savaşın benzer şekilde olumlu algılanmasının ve karakterlerin psikolojilerine iyi duygular şeklinde yansımalarının temel nedeni savaş öncesinde Yunanlıların yaptıklarından dolayı Osmanlı Devleti'nin haklı durumda olması ve vatan savunması psikolojisiyle hareket etmesinin ve dolayısıyla fazla zayıf vermeden savaştan galip olarak çıkmasının payı oldukça büyüktür. Her iki romanın bütün karakterleri, ayrıca fon şahısları olan halk, çocuklar, savaşa giden askerler ve onların aileleri savaş hakkında büyük bir sevinç duymak ve zafer ümidi taşımakla aynı duygu ve düşünceleri paylaşmaktadırlar.

Bu romanlarda karakterlerin psikolojilerinde yer bulan vatan, bayrak ve namus için düşmanla çarpışmak ve onu püskürtmek gibi benzer olumlu düşünceler *Rumeli'ye Veda* romanındaki kahramanların psikolojisinde de yer yer görülmektedir. Ahmet Cemil Çanakkale savaşına gönüllü olarak katılırken aynı duygular içindedir.. Romanın diğer bir karakteri Emekli Paşa da Balkan Savaşının zor günlerinde aynı ümitli psikolojiyi taşımaktadır.

⁵⁴ Yılmaz Gürbüz, *Balkan Acısı*, 362.

⁵⁵ Duman, *Balkanlara Veda*, 171.

Balkan Savaşının kaybedilmesiyle işgal edilen vatan topraklarını düşmandan geri alma düşüncesi ve eski günlere dönmek arzusu *Balkan Acısı* ve *Rumeli'ye Veda* romanlarındaki karakterlerinin sahip olduğu benzer duygu ve düşüncelerdir.

Balkan Savaşını, 93 Harbini ve Çanakkale Savaşını işleyen romanlardaki karakterler acı, üzüntü, keder, korku, yitlilik ve hasret duyguları içerisindedirler. Romanlarda bu savaflara katılmış, şahit olmuş ya da cephe gerisinde de olsa etkisini üzerinde hissetmiş olan insanların psikolojik durumları genel itibariyle olumsuzdur. *Rumeli'ye Veda* romanındaki karakterler Balkan Savaşı ve onun neden olduğu göç yüzünden bütün olumsuz duyguları yaşamışlardır.

Aynı şekilde *Balkan Acısı* ve *Hüküm Gecesi* romanlarında da ana karakterlerin yanı sıra romanda geçen köylü, ahali ve topyekûn bir milletin olumsuz psikoloji içinde olduğu ele alınmış ve yansıtılmıştır. Bu açıdan bu üç romanın şahıslarının savaş karşısındaki psikolojileri yönüyle büyük benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz.

Şanlı Asker romanında göç olayına hiç değinilmemiştir. Bunun sebebi savaşın iştihak ve sevinçle karşılanması ve sonunda gelen zaferdir. Bu romandan başka Türk-Yunan savaşını konu alan *Gönüllü* romanında savaşın neden olduğu göç olgusuna bir kez değinilmiştir. Yerinden göç etmek zorunda kalan başkahramanın yaşadığı olumsuz duygular ve psikolojik durum yazar tarafından tahlil edilmiştir. Balkan Savaşını tema olarak işleyen *Hüküm Gecesi* romanında da göç olgusuna değinilmemiştir.

Savaşın neden olduğu göçün karakterlerin psikolojileri üzerindeki en olumsuz ve acı etkileri *Rumeli'ye Veda* romanı, *Balkan Acısı* ve *Mehmet Balkan Muhaciri* romanlarında ele alınmıştır. *Rumeli'ye Veda* romanında hem 93 harbi sonucu hem de Balkan Savaşı sonucu meydana gelen göç olayına değinilmiş, oldukça çetin şartlar altında göç eden muhacirlerin göç öncesi, göç esnasında ve göçten sonra psikolojik dünyalarında hangi duyguları yaşadıkları dikkatlere sunulmuştur. *Mehmet Balkan Muhaciri* romanında ise 93 Harbi sonucu meydana gelen göçe değinilmiş, Bulgar zulmünden dolayı göçe karar veren bir köyün genç ve yaşlı insanların göç hakkındaki farklı duygu ve düşünceleri yansıtılmıştır. Göçü işleyen saydığımız bu üç romandaki kahramanların göç hakkındaki duygu ve düşünceleri olumsuz olmak yönüyle benzerdir. Ayrıca her üç romanda da göç gerçeğinden en fazla etkilenen ve bunu kabullenemeyenler yaşlı insanlardır.

Kaynakça

- Ahmet Mithat. Gönüllü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.
- Duman, Halûk Harun. Balkanlara Veda -Basın ve Edebiyatta Balkan Savaşı (1912-1913). İstanbul: Duyap Yayıncılık, 2005.
- Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, 1897 Osmanlı-Yunan Harbi, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1965.
- Genelkurmay Başkanlığı, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2004.
- Gökçe, Gökhan. Rumeli'ye Veda. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011.
- Gürbüz, Yılmaz. Balkan Acısı, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1975.
- İbrahim Artuç, Balkan Savaşı. İstanbul: Kastaş Yayınları, 1988.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. Hüküm Gecesi. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Kodaman, Bayram. 1897 Türk-Yunan Savaşı (Teselya Tarihi). Ankara: Türk Tarihi Kurumu Yayınları, 1993.
- Manastırlı Mehmet Rıfat Bey. 93 Harbi Faciası. Haz. Tahsin Yıldırım. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2010.
- Nedim İpek, Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri 1877-1890, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- Salim Aydın, Balkanların Acı Yüzü -Basın Tarihinde Balkan Savaşları-, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2013.
- TDV İslam Ansiklopedisi. C. 9, 497-498.
- Yamaç, Ziya. Mehmet Balkan Muhaciri. İstanbul: Heyamola Yayınları, 2007.
- Yiğitler, Şener Şükrü. "Türk Savaş Edebiyatında Ayrıcalıklı Bir Zafer: 1897 Teselya Savaşı". EFD/JFL Edebiyat Fakültesi Dergisi 34/2 (2017): 167-180.
- Yüzbaşı Osman Nuri. Balkan Harbi Hatıratı Yüzbaşı Osman Nuri. Haz. Zeynep Kerman. İstanbul: Dergah Yayınları. 2014.
- Zühtü, Abdullah. Şanlı Asker. İstanbul: Ülkü Basımevi, 1966.